Эхэ hайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-hээ гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1995 ФЕВРАЛЬ 22
Хабарай түрүү шара бар hарын 22
СРЕДА
Гарагай 4
№ 34 (19128)
Газетын сэн. Хэлсээтэ сэн.

Мүнөөдэр—Буряад Республикын шэнэ Конституциин баталагдаhаар нэгэ жэл гүйсэбэ

«ХАМАГАЙ ЭРХИМЫНЬ ХУУЛИ ЁhО»

гэжэ Буряад Республикын Конституционно Сүүдэй түрүүлэгшэ О. В. Хышиктуев хэлэнэ

Республикын парламентын ...дахи сесси дээрэ Буряад Президентын дурадхаар республикын Конституционно Сүүдэй Түрүүлэгшэ, Конституционно Сүүдэй ...гэшүүд hунгагдаба. ...үргэлгэдэ хабаадаhан ...Буряад Хуралай 53 депутат, ...52-ынь О. В. Хышиктуев ...түлөө байба...

— Буряад ороной Конституционно Сүүдэй түрүүлэгшэдэ түрүүлэн асуудал гэбэл, хүн ...гоо тоогоор тиимэшье ...бэшэ республикадамнай ...ын Конституционно Сүүдэ...е хэрэгтэй юм даа?

— Орон соомнай түлөөлөгдөхэ (хуули гаргалгын), ...дэлгын ба сүүдэй гэ...ургыч гүрэнэй засагай ...ондоо hалаануудай хоо...ро эрхэ түлөөлэлгэнүү...амнарлаха талаар бага ...ороолдолго гаргагдадаг ...Россин Федерацийн ...тутуулар тэдэ булта ...ланги бэшэ аат, хүсэн...байhан хуули ёhоор то...лгодоhон эрхэ мэдэ...гэ хэмжээн соохонол ...абуулгануудаа бэелүүл...байха юм.

...болбол, гүрэнэй засаа...hалаа бүхэнэй өөрын ..., зорилготой байдаг ...ронги хуули ёhото гү...байгуулха тухай эндэ хэ...гээшэ. Харин Кон...ционно Сүүд Үндэhэн ...не сахиха талаар сүү...сагай дээдэ зургаан ...о. Манай республикада ...байгуулагдаhанинь ...гэжэ hанагдана. Бай...ха ябадалайнь зарим ...эр удаарhанинь бүри ...олтойшье байна.

...ын зонойнгоо тоогоор ...й республикын тиимэ...ехэ бэшэ дээрэhээ му...оо өөрын Конституцион...но Сүүдгүй байхаар гэhэн ...тухай хэлэбэл, тиимэ хөөрэлдөөн нээрээшье гараа hэн, энээндэ би нигэжэ харюусахаб: Буряад орон— Россия Федерацийн тэгшэ эрхэтэй субъект, өөрын Конституциттай бүрин эрхэтэй республика болоно, мүн Конституциинь байhал сахиха хэрэгтэй. Шэнээр байгуулагдаhан гүрэнэй зургаан инмэл сахилгын үүргэтэй байха юм. Сүүдэй засагай дээдын зургааануд, хизаарнуудташье байгуулагдажа байнхай. Тинхэдээ тэндэ Үндэhэн хуулинуудайнь Уставууд байhан тула тэдэ Уставной сүүдүүд гэжэ нэрлэгдэхэ.

Конституционно Сүүдэй шухала хэрэгтэйе гэршэлhэн үшөө нэгэ шэгнүүртэйхэн баримта гэбэл, нэгэ жэлэй урда тээ гүрэнэй дээдын засагай хоёр hалаа болодог республикын урданай Верховно Совет, Министрнүүдэй Совет нэгэ нэгэндээ хэнэйнгээ эрхим дээдын байhан тухай аха аргаараа баримталха гэжэ ороолдоhыень хүн зон мартаагүй ёhотой, эhэ татасаллаан ниигэмэй политическэ байдалдашье нүлөө үзүүлдэг hэн. Харин тэрэ үедэ Конституционно Сүүдэй байбал, бүхы юумэн уланшьегүй номгороодхихо байгаа.

Мүнөө манай республика президентскэ хүтэлбэриин гүрим баримтална, тиимэhээ хуули гаргадаг дээдын актынь Президентын гараа табиhан Зарлиг болоно. Харин Конституциин статьянуудта, хуулинуудта тэрэнэй харша байбал, хэн тэрэниие буруушааха, болоулха болоноб? Конституционно Сүүдэй байгуулагдаhанинь гэжэ hанагдана. Байха ябадалайнь зарим ...эр удаарhанинь бүри ...олтойшье байна.

Үнэн зонойнгоо тоогоор ...й республикын тиимэ...ехэ бэшэ дээрэhээ му...оо өөрын Конституцион...дай хоорондохи тэнсүүрние сахиха гол уялгатай байхатнай ха юмта даа?

— Тиимэ байха гэжэ hананагүйб. Гэхэ зуура экономикодохи байдалай муудаhан ушарhаа засагай hалаануудай хоорондо алгасал гаража магадгүй гэжэ бодото байдал харуулдаг. Манда ороhон мэдээнүүдээр нимэ юумэн хэдэн республикануудта үзэгдэнэ.

Харин манда нёдондоной hунгалтын hүүлээр байдалнай ямаршьегүй гэжэ шууд тэмдэглэмээр. Нимэ байдалда сэдьхэлээ ханангүй байхын аргагүй. Гэбэшье энээнhээ уламжалан, саашадаашье түни амгалан, бэлэн хүнгэн байдал хүлеэнэ гээ hаа, дан тиимэ бэшэ. Эрхэнүүдээ хамгаалха хүсэлтэй эрхэтэд манда ерэхэ, хамтыншье эрилтэ, гомдолнууд, дурадхалнууд ороохо, мүн эгээл шухалань, эдэ бүгэдэ ушарнуудаар шиидхэбэри абахабди гэжэ хүлеэнэб.

— Ямар асуудалнуудаар Буряад ороной эрхэтэн республикын Конституционно Сүүдтэ хандаха аргатай байхаб?

— Имагтал манай эрхэ мэдэлдэ ородог асуудалнуудаар. Энэмнай тон түрүүн эрхэтэнэй конституционно эрхэнүүд болоно.

Хуулиин ёhоор бусад бүхы асуудалнуудаар бидэ шиидхэбэри абаха эрхэгүй байхабди, тиимэhээ эдэ ушарнуудта арадай сүүдүүдтэ, Верховно Сүүдтэ гү, али Арбитражна сүүдтэ бидэ эльгэхэбди.

Конституционно Сүүдтэ хандаhанай түлөө түлбэри түлэхэ хэрэгтэй байха гэбэл, хүнүүд—эгээл бага нэгэ салин, хуули эрхээр баталагдаhан эмхинүүд эгээл бага 15 салин түлэхэ ёhотой.

— Хэзээ танда хандахада болохоб?

— Мүнөө эмхидхэлэй зарим тэды асуудалнуудые шиидхэнэбди, аппарат бүридүүлнэбди, байра тухай асуудал шиидхэгдэнэ. Бүхые түргөөр дүүргээд, хүдэлмэридөө хам ороохёо найданаб.

— Танай болон Конституционно Сүүдэй судьянарай кандидатурануудые Арадай Хуралай сессиин үзэмжэдэ республикын Президент дурадхаа hэн. Эдэ ушар таанадай «гарай» судьянар болошохо тухай гэршэлнэгүй ха гү?

— Мүнөөнэй гуримhаа гадна судьянарые дэбжүүлхэ ондоо гурим үгы ха юм. Тинхэдэнь Конституционно Сүүд тухай хуули бидэнэй бэээ даанхай, тусгаар байхые лаб хангана. Тиимэhээ хэн нэгэнэй гарта бидэнэй ороошохо тухай хэлсэхэнь үлүү гэжэ hананаб...

— Гэбэшье Россин Конституционно Сүүдэй Түрүүлэгшэ В. Зорькинтой болоhон жэшээ али нэгэ юумэн тухай hануулчагүй юм гү?

— Hануулна: Зорькин политикаар дашуурhан байгаа, харин бидэндэ өөрын политическэ хэлбэрил, дурашалтай байхыемнай хуули хоридог. Конституционно Сүүдэй судья ямаршье аудиториин урда үгэ хэлэжэ, Буряад Республикын Конституционно Сүүдтэ харагдажа магад байhан асуудалаар өөрынгөө hанамжа олоной урда элирхэйлхэ эрхэгүй гэжэ Буряад ороной Конституционно Сүүд тухай Хуулиин 16-дахи статья соо тодоор заагдана.

Тиигээдшье Зорькиние тушаалhаа гаргахадань Россида Конституционно Сүүд тухай ондоо хуули байгаа гүб даа. Мүнөө тэрэ горитойгоор хүбилгаданхай.

— Суггаа хүдэлдэг нүхэндүүд—Буряад Республикын Конституционно Сүүдэй судьянар тухай юу хэлэхэ байнат?

— Эдэмнай залуушье hаа, мэргэжэлэй талаар hайн hүргүүлиг гараhан эрхим дүршэл бэлэдхэлтэй юристнүүд болоно. Андрей Дашиевич Улымжиев юстициин зургааануудта 15 жэл хүдэлнэ, хуули ёhоной эрдэмэй кандидат, Елена Александровна Мурзинагай стажынь нэгэ заа багашаг, гэбэшье тэрэ арадай судьягаар арба шахуу жэл хүдэлөө.

— Конституционно Сүүдтэ судьянарай эзэлгдэгүй үшөө хоёр тушаал үлэнхэй. Кандидатуранууд тушаа зарим тэды багсааламжа, тодорхойлолто бии гү?

— Мүнөөдөө үгы. Ямар хэрэг, мэдүүлгэнүүдэй манда ороо захалхаhаа юумэн дулдыдаха. Бидэнэр тус тустаа оорын шэглэл мэргэжэлтэй байхаар шиидэнхэбди.

— Хуулиин ёhоор Конституционно Сүүд хуули дурадхаха эрхэтэй байха. Энэ эрхээ хэр зэргэ бэелүүлхэбта?

— Тохёолдоhон эрхэ байдалhаа хүү дулдыдаха. Гэбэшье энэ эрхээ хэрэглэхэмнай сохом.

Конституци сахилга тухай Буряад Республикын Арадай Хуралда жэл бүри бэшэ эльгээхэ эрхээ мүн лэ хэрэглэхэбди.

Түгэсхэлдөө онсо тэмдэглэхэ шухала гэхэдэ, Арадай Хуралай сесси дээрэ үгэнэн тангаригтаа үнэн сэхэ байжа, хүнэй ба эрхэтэнэй эрхэнүүд, сүлөөнүүдые хүндэлхэбди, сахихабди. Тинхэдээ бидэ имагтал Буряад Республикын Конституциндэ мэдэлтэй байхабди. Тэрээнhээ гадна юунэйшье, хэнэйшье мэдэлдэ орохогүйбди.

В. БАДМАЕВ
хөөрэлдөө

Дэлгүүр: ажамидарха арга бэдэрхэ

АРГАЯА АЛДАХАГҮЙ, ШАРГАЯА ГАЗАРДУУЛХАГҮЙ

Буряад Республикын Промышленнигуудай, олзын хэрэг эрхилэгшэдэй холбооной правленийн (СПП-гэй) ба республикын Правительствын дэргэдэхи промышленна политикын болон олзын хэрэг эрхилэгшэдэй соведэй хамтын үргэдхэмэл заседани hаихан үнгэргэгдэбэ. Тус заседаниин хүдэлмэридэ республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшонор А. Н. Жильцов, Н. А. Астапенко, Улаан-Үдэ хотын захиргаанай гулваа А. Г. Лубсанов, республикын профсоюзуудай соведэй түрүүлэгшэ С. А. Тимин, министерствэнүүдэй албан зургаануудай түлөөлэгшэнэр, предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэд хабаадаа

Промышленнигуудай ба олзын хэрэг эрхилэгшэдэй холбооной президент А. С. Коренев заседаниие хүтэлбэрилбэ.

«Предприятинуудай үри шэриеэ түлэхэ зөөригүй болохо (панхаруутаха) тухай» асуудал зубшэгдэхэ зүйлдэ табигдажа, СПП-гэй генеральна директор М. Г. Клочихин, түлэхэ зөөригүй болоhые гэршэлхэ территориальна агентствын начальник М. С. Игнатьев, СПП-гэй тобшолол хэдэг мэргэжэлтэ Д. С. Сыренова гэгшэд элидхэлнүүдые хэбэ.

— 1992 ондо «Предприятинуудай үри шэриеэ түлэхэ зөөригүй болохо (панхаруутаха) тухай» Россин Федерацийн Хуулиин абтаа бэлэй. Тиин панхаруутаhан предприятинуудые тодоруулха, тэдэнэртэй хүдэлмэри ябуулха комиссинууд республикын Правительствын, СПП-гэй, Зөөри эрхилэлгын гүрэнэй комитедэй дэргэдэ бии болгогдоо hэн,—гээд М. Г. Клочихин үгээ эхилбэ. Гэбэшье эдэнэрэй хүдэлмэри харагданагүй. Мүнөө үедэ 24 предприяти панхаруутагшадай тоодо оруулагдаашье hаа, нэгэшье предприяти хуулита ёhоор нэрлэгдээгүй байhаар.

Хэрбээ Арбитражна сүүдэй предприятие панхаруутаа гэжэ тоолоо hаань, эндэ хүдэлэгшэд юу хэхэ зэргэтэйб, социальна талаар байдальнь ямар байхаб гээд хэншье хэлэжэ шадахагүй, хүн зоной дунда ойлгуулламжын хүдэлмэри огто ябуулагданагүй, республикын Правительство предприятинуудай ажал ябуулгада анхарал хандуулнагүй гээд үгэ хэлэгшэ шүүмжэлбэ.

Удаань элидхэл хэhэн М. С. Игнатьев «Предприятинуудай үри шэриеэ түлэхэ зөөригүй болохо (панхаруутаха) тухай» Хуулиин гол бүлэгүүд статьянууд тушаа дэлгэрэнгыгээр тогтобо. Тиихэдээ энэ хуулида нэмэлтэ болгон, үшөө хорёод шахуу документнүүд баталагданхай юм гээд тэмдэглэбэ.

Мүнөө үедэ республикын олонхи предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэд гүрэнэй зүгhөө хүнгэлэлтэтэй урьhаламжа үгтэхэ бээ гээд найдана гээд элидхэлшэ шүүмжэлбэ. Нээрээшье, 1994 ондо Россин Федерацийн дотор хүнгэлэлтэтэй урьhаламжа үзүүлхын тула 300 миллиард түхэриг, 1995 ондо 500 миллиард түхэриг хараалагдаа бэлэй. Тэрэ тоодо Буряад Республикын предприятинуудта энэ жэлдэ 1,6 миллиард түхэриг мүнгэн үгтэхэ болоhон юм. Гэбэшье hүүлэй мэдээгээр урьhаламжа мүнгэн огто үгтэхэеэ болёо. Шэнэ эрхэ байдалда оорынгөө арга боломжонуудые дүүрэнээр ашаглахал гэжэ ороолдохо хэрэгтэй бологдоно.

— Манай территориальна агентство үнгэрhэн жэлэй нюль hараhаа хүдэлжэ эхилээ ха юм,—гээд элидхэлшэ үгэеэ үргэлжэлүүлнэ. — Мянганhаа олон хүдэлмэриилгэшэдтэй, бүхы зөөриниь 25 процентнь түрэнэй мэдэлдэ байдаг предприятинуудые бүридхэлдэ абажа, ажал хүдэлмэрээрнь hонирходог гэгшэбди. Үнгэрhэн жэлэй октябриин 1-нэй байдалаар бүридхэлдэ абтаhан 115 предприятиин 81 процентнь бирагүй байдалтай hэн. Бараг hайн байдалтай предприяти гэхэдэ, Улаан-Удын авиазавод болоно. Энэ предприяти бюджедтэ үри шэриг үгүй юм. Иимэ предприятинуудтоон үсөөн лэ даа. Мүнөө үедэ 12 акт табигдаад, Москвадахи Федеральна управлениндэ дамжуулагданхай.

Дэлгүүрэй экономикын үедэ ямар нэгэн предприяти панхаруутажа болохо юм. Тиимэhээ нимэ ушарай тохёолдобол, бэлэн байха хэрэгтэй гээд үгэ хэлэгшэ hанамжалба. Тиимэhээ хуулин ёhоор арбитражна эрхилэгшэдые бэлдэлгэдэ анхарал хандуулха хэрэгтэй. Нимэ мэргэжэлтэдые бэлдэдэг hарын курса нээгдэнхэй. Эндэ hүралсаха хүнүүдые шэлэн эльгээхые, коллективэйнгээ ажал ябуулгын дүнгүүдые саг болзортонь согсолон дамжуулхые предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ нүхэр Игнатьев дурадхаба.

— Дэлгүүрэй экономикын үедэ зарим предприятиин панхаруутаха ушар тохёолдохол зэргэтэй. Энэ хадаа экономическа реформо бэелүүлгэдэ горитойхон түлхисэ боложо үгэнэ бшуу, — гээд удаадахи элидхэлшэ Д. С. Сыренова үгээ эхилнэ.— Тиимэhээ предприятинуудай панхаруутала тухай хуули хэрэгтэйл байна ха юм. Үгэ гэхэдЦ[illegible] дээрэнээ тэдхэмжэ хүл[illegible]0 жил байна. hүудаг ёhо заншалы[illegible] мүн В. [illegible] усадхана бшуу. [illegible] табиг[illegible]

Гэхэтэй хамта тус х[illegible]хэ, предприятиин зөөриин да хүн зониие социа[illegible]тингын албаниие эмхидхэ-таалаар хамгаалха хэмжээ түлөө абаха налогой хэмжээе ябуулганууд оройдоошье дээшэлүүлхэ, технологиин харааладаагүй юм гээд элидхэлшэ таалаар холбоотой предприятинуудай бүлэг байгуулха тоолоно. Тиимэhээ асуудалнуудые шиидхэлгын Буряад Республикын Арадай Хурал энээндэ анхарал тон шухала байhые республикын экономикын министрэй хандуулха зэргэтэй. Предприятиин бүхы хүдэлмэришэдэй 30 процентнь ямар нэгэн хотын, тосхоной хүн зон хүдэлдэг байбал, тэрэ предприяти хото бүридхэгшэ предприяти гээд тоологдодог. Иимэ предприятинуудые Москва тодорхойлхо бэшэ, харин нютаг дээрэнь тодоруулагдаха зэргэтэй. Мүн нютагай, республиканска, федеративна мэдэлэй зөөриие Арадай Хурал hайнаар тодоруулха бээ гэжэ найдажа байhанаа элидхэлшэ элирхэйлбэ. Гадна Промышленнигуудай холбоон тодорхой бизнес-түсэб табиха, арбитражна эрхилэгшэдые бэлдэлгэдэ анхарал хандуулха, хүнгэлэлтэтэй налог татагдадаг зоно бии болгохо асуудалнуудта элидхэлшэ тогтоhон байна.

Элидхэлнүүдые зубшэн хэлсэлгэ эхилбэ. Гусиноозерскын радиозаводой директор Е. Н. Сорокин үгэ хэлэхэдээ, налогой хэмжээе бага болгохо, олзо оршын хахадыеньшье hаань, үйлэдбэри хүгжөөлгэдэ зорюулха арга боломжонуудые олгохо тухай асуудал шиидхэхые дурадхаба.

— Бидэ районойнгоо социально-экономическа байдалые шэнжэлжэ үзөөбди, — гээд Улаан-Удэ хотын Железнодорожно районой захиргаанай гулваа Н. П. Быков хэлэбэ.—Үнгэрhэн жэлдэ урзанданайхитай сасуулбал, продукци үйлэдбэриин хэмжээн 31 процентээр, ашаа зөөлгэ—51, барилгын хэмжээн—50 процентээр доошолhон байна. Зарим предприятинуудта үйлэдбэриин хэмжээн тон ехээр доошолhон байха юм.

Социальна талаар абажа харабал, районой хүн зоной тоо үсөөрөө, гэр бүлын hандарха, hалаха ябадал, хүнүүдэй эрэмдэг бэетэй болохо ушар олошороо. Район дотор үйлэдбэри эрхилхэ нэгэшье предприяти эмхидхэгдээгүй, харин хүдалдан абаад, дам саашань наймаалагшадай тоо эрид олошороо гээд үгэ хэлэгшэ тэмдэглэбэ.

Предприяти бүхэндэ ами амяарнь хандаха, байдалыень зүбөөр элирүүлхэ, налогуудай хэмжээе бага болгохо асуудалнуудта нүхэр Быков анхаралаа хандуулhан байна.

— Мүнөө үедэ эд бараа үйлэдбэрилгэ гээшэ гансал гаргаша ехээр хэхэ, үри шэридэл орохо ябадал мүн,— гэжэ прибор бүтээлгын үйлэдбэриин нэгэдэлэй генеральна директор С. В. Солянник хэлэбэ.— Гаргашын ехээр хэгдэлэг дээрэhээ эрьесэдэ оруулха мүнгэн зөөри оршологдодогүй. Энэ талаар гансал эдеэ хоол болоод бусад зүйлнүүдые болбосоруулдаг предприятинууд лэ нэгэ бага дээрэ байдалтай гээд hанагдаба.

Хүн зондо эгээл хэрэгтэй, наймаанда гүйсэтэй эд бараа үйлэдбэрилдэг болохо, хүтэлбэриин ба гүрэнэй бюджедhээ хангагдадаг эмхинүүдтэ хүдэлэгшэдэй тоое хороохо, финансын-промышленна бүлэгүүдые бии болгохо асуудалнууд мүнөөдрэй шухала зорилгонуудай нэгэниинь болоно гэжэ үгэ хэлэгшэ онсолhон байна.

Республикын хүн зондо, мүн хүршэнэртэмнай хэрэгтэй эд бараа үйлэдбэрилдэг болоогүй hаа, тохёолдоод байhан хүндэ байдалhаа гарахань хүшэр, тиимэhээл предприяти, коллектив бүхэн энэ асуудалда харюу бэдэрхэ зэргэтэй гээд үгэ абаhан Н. В. Астапенко тэмдэглэбэ. Мүнөө үедэ салин хүлhэнэй хэмжээе зүбөөр тодорхойлхо хэрэгтэ хэншье анхаралаа хандуулнагүй, энээниие зоргондонь табижа бо...дэрэнээ тэдхэмжэ үгэ хэлэгшэ... гээд үгэ хэлэгшэ...

Гаргашын албаниие эмхидхэ, предприятиин зөөриин түлөө абаха налогой хэмжээе дээшэлүүлхэ, технологиин таалаар холбоотой предприятинуудай бүлэг байгуулха асуудалнуудые шиидхэлгын тон шухала байhые республикын экономикын министрэй орлогшо Э. М. Елаев тайлбарилба.

Үгэ абаhан «Электромашина» заводой директор В. М. Кузьменко, акционернэ «Бурятмебель» нэгэдэлэй генеральна директор А. П. Шапиро гэгшэд налогой хэмжээе бага болгохо, олзо оршын хахадыень предприятиин мэдэлдэ үлөөхэ асуудалнуудые анхарhан байна.

Промышленнигуудай холбооной өөрын банктай болохо, предприятинуудай ажал ябуулгые шэнжэлхэ комиссиг бүридхэхэ, гүрэнэй бюджедhээ үгтэдэг мүнгэ зөөреэр ажамидардаг эмхинүүдhээ налог абалгые болюулха, энэ талаар Арадай Хурал хуули гаргалгада эдэбхи үүсхэлтэй байха бээ гэжэ найдажа байhанаа республикын промышленностиин министрэй орлогшо В. Г. Ларионов, Улаан-Удэ хотын захиргаанай гулваа А. Г. Лубсанов гэгшэд мэдүүлээ.

— Территориальна агентствын хүдэлмэрилэгшэд предприятинуудай ажал ябуулга тухай материалнуудые саг болзортонь согсолжо, хэмжээнүүдые абахын тула республикын Правительствада дамжуулжа байха ёhотой,— гээд нүхэр Жильцов үгэеэ эхилбэ.— Мүнөө үедэ финансын-промышленна бүлэгые бии болгохо шухала. Энэ хэрэг предприятинуудай коллективүүдэй үүсхэл гаргаhанhаал дулдыдаха. Бэе бэеынгээ арга боломжонуудые хараадаа абахал ёhотойт.

Саашадаа тэрэ налог таталгые гуримшуулха, харин инвесторнуудтэй хүдэлмэрние эдэбхижүүлхэ асуудалнуудта тогтоhон байна.

Заседаниин түгэсхэлдэ үгэ хэлэhэн нүхэр Коренев предприятинуудай ажал ябуулгые шэнжэлгэдэ республикын Промышленностиин, Экономикын министерствэнүүдэй түhаламжа үзүүлхэ, Промышленнигуудай холбоондо секциинүүдые бии болгохо, предприятинуудай экономическа байдалые шэнжэлдэг комиссиг бии болгохо асуудалнуудта анхарал ехээр хандуулба.

С. РИНЧИНОВ.

ЖУРНАЛИСТНУУДТАЙ УУЛЗАБА

...ад Республикын Кон...ционин (Үндэhэн Хуулиин) ...дэhанhаа хойшо нэгэ ...үнгэрбэ. Энэ ушараар ...рамдуулан, Буряад Рес...ын Президент Л. В. ...юз журналистнуудтай ...ха, хэдэн асуудалнуударюусаба.

— Республикын Конститу...(Үндэhэн Хуулиин) уд...ар тухай богоннхоноор ...гэжэ үгыт?

— Республикымнай Үндэ... Хуули үнгэрhэн жэлэй ...лиин 22-то баталагдаа ...Тэрэ гэhэнhээ хойшо ...жэл үнгэрбэ. Шэнэ Кон...ци баталалга хадаа ма...гүрэн түрын хүгжэлтэдэ ...ехэ удха шанартай үйлэ...болоhон байна бшуу. ...байдалаймнай политиче...талаар тогтонижорhые ...лэгэ ха юм. Энэнь мүн ...гэ удха шанартай. Мү...үедэ республикын соци...экономическа байда...тогтонижоруулха гэгшэ ...тон шухала зорилго ...о. Энэ хүндэхэн лэ асуу...ха юм даа. Россин Фе...ийн гүрэнэй байдалhаа ...мүмэн дулдыдана.

...дэhэн Хуули соомнай ...гүрэн үүргэ тушаа, ...хубаарилга тухай он...лагдаhан гэгшэ. Тиин ...ликын Президент, Ара... Хурал hунгагдаа, гүрэ... гүйсэдхэхэ зургаа...бүридхэгдөө.

...ана хүн бүхэнэй эрхэ, ...хамгаалга тухай Кон...ци соомнай тодорхой...хэлэгдэhэн гэгшэ.

— Үнгэрhэн жэлэй турша...да Үндэhэн Хуулиие хазагай...руулха ушар тохёолдоо гү?

— Тиимэ ушар үзэгдөөгүй. Гэхэтэй хамта Конституцида хүсэд hайнаар бодогдожо үзэгдөөгүй хүбилалтануудые, нэмэлтэнүүдые оруулха гэгшые буруушаа...наб. Үндэhэн Хуулиие нариннаар сахихын тула Конституционно Сүүд бии болгогдобо гэгшэ ааб даа.

— Манай Республикын Конституци Россин Федерацийн Конституцитай зүришэлдэнэгүй гү?

— Тус Конституцинууд гол түлэб бэе бэедээ зүришэлдэнэгүй. Эдэ хоёр Конституциие зэргэсүүлэн шэнжэлhэн документ дээрэhээ дамжуулагданхай. Тэрээнтэй hайнаар танилсаха ёhотойлби даа.

— Чечняда тохёолдоhон байдал тухай Танай hанамжа ямар гэгшэб? Россин Федерацийн бүридэлдэ ородог нэгэ республикын Президент Чечил руу сэрэгшэдые ябуулхагүй гэhэн зарлиг гаргаа ха юм?

— Тиимэ зарлиг гаргаха эрхэгүб. Юуб гэхэдэ, арми гэгшэмнай нэгэн. Тэрэ Россин Федерацида мэдэлтэй, Россин Федерацийн Президентын дүүргэхэ уллганууда хамаарха ёhогүйбди. Россин Федерацийн Хуулинуудые сахиха ёhотойбди. Тиигээгүй hаа, ямар гүрэн байха юм.

Энээгээр богонихон болзорто үнгэргэдэhэн үулзалга түгэсэбэ.

Hүүлэй үедэ Кабанскын аймагай «Байкальское» ОПХ-гай Закалтусай hүнэй фермын коллектив аймаг соогоо түрүү hуури эзэлжэ ябана. Тус МТФ-гэй hаалишад үнсэн бүриноо 3000—3500 литр hү hаана. Hаалишадай дунда шилгарагшадай тоодо наhаараа эгээл залуу hаалишан Александр Геннадьевич Ивановые нэрлэмээр.

ЗУРАГ ДЭЭРӨ: hаалишан А. Г. Иванов.

С. БАЛДУЕВАН фото.

ДАХИНАА ДЭЭШЭЛБЭ

Электрын элшэ хүсэнэй болон дулаанай үнэ сэнгүүдэй дээшэлhэн, 1995 оной январийн 1-hээ эдэ hалбариндуудта мүнгэ зөөриин таhалагдаhан ушарhаа гол фондануудай, тэрэ тоодо тоhо түлишын материалнуудай үнэ сэнгүүд дахинаа харагдажа үзэгдэбэ. Энэ ушарhаа байгша оной февралийн 21-hээ Улаан-Удэ хотын хилээмэ баридаг предприятинуудай дундаhаа хилээмэнэй нэгэдэхи заводой үйлэдбэрилhэн продукциин үнэ сэн дахинаа дээшэлбэ. Жэшээлхэдэ, гурбадахи сортын талхаар хэгдэhэн 700 граммай шэгнүүртэй хилээмэн урдандаа 860 түхэригтэ байhан hаа, мүнөө 1200 түхэригтэ хүрэбэ. «Хлеб» гэhэн акционернэ бүлгэмэй хилээмэ баридаг 2-дохи заводой баринhан «украинский», «новый» гэhэн сортын 700 граммай хилээмэн анхандаа 810 түхэригтэ байhан hаа, мүнөө 900 түхэригтэ болобо Нэгэдэхи сортын 700 граммай хилээмэн 1300 түхэригтэ байhан hаа, мүнөө 1500 түхэриг хүрэтэроо ургаба.

Хилээмэнэй комбинадай үйлэдбэрилhэн нэгэдэхи сортын талхаар хэгдэhэн 650 граммай, хэбтэ дарагдаhан хилээмэн анхан сагта 1570 түхэригтэ hаа, 1700 түхэриг хүрэтэроо дээшэлээ. Дээдын сортын талхаар хэгдэhэн 600 граммай хилээмэн 1570-hаа 1600 түхэриг хүрэтэроо ургаа.

ХҮШЭР ЭРХЭ БАЙДАЛДА

...ын аймагай «Мир» кол...гашүүдэй хамтын суг...аяхан боложо, үнгэр...жэлэй дүнгүүдээр кол...й түрүүлэгшэ В. Ц. Чер...тоосоото элидхэл хэбэ. ...ондо ажахымнай дахи...томодхогдоhон дээрэhээ ...тангын талаар нилээд ...цэлтэй байдалда оро...байна гэжэ тэрэ тэмдэг...Ажахын бүхы hалба...дые адли тэгшэ хүгжөө...хэ, ашаг үрыень дээшэлүүлхэ арга боломжонууд үгы.

Таряан ажалда зарим тэды амжалтанууд байбашье, тоhо түлишын, запас частьнуудай, техникын үнэтэй болоhон дээрэhээ абтаhан ороohо тарианай өөрынь үнэ сэн айхабтар ехээр дээшэлээ. Гэбэшье гансал ороohо тарианы худалдаhанай ашаар ажахы нёдондо 57539 мянган түхэригэй олзо оруулhан байна. Тиигэжэ бюджедэйнгээ зарим нүхэ бүглэхэ аргатай болоо.

Саашань ороohо тарианы хуряалгын шухала худэлмэридэ шалгарhан хүнүүд тухайгаа элидхэлшэ магтаалай үгэнүүдые хэлэбэ. Жэшээлхэдэ, механизатор Ц. Д. Цыденжапов 5060 центнер ороohо суглуулжа, нэгэдэхи hуури эзэлээд, үнгэтэ телевизорээр шагнагдаа. Хоёрдохи hуури эзэлhэн Б. А. Цыденовтэ гүнжан үнеэ шагнал болгон үгтэhэн байна. Жолоошодой дундаhаа илгарhан Ю. Д. Гармаев мүн лэ баhа үнгэтэ телевизортэ хүртөө. Тарианы хуряалгын үедэ үндэр дүнгүүдые туйлаhан бусадшье хүнүүдтэ үнэтэ бэлэгүүд барюулагдаhан байха юм.

Байгша оной үбэлжэлгэ хүшэрхэн эрхэ байдалда үнгэржэ байна гэжэ В. Ц. Чердонов тэмдэглэбэ. Колхозой отаранууда хурьгад адхаржа эхилээ. Үнгэрhэн жэлдэ үбhэ тэжээл яhала нөөсөлэгдэбэшье, тэрэнээ гамтайгаар, ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхэ шухала зорилго табигдана. Удаань колхозой түрүүлэгшэ энэ жэлэй түсэб, зорилгонууд дээрэ тогтожо, хараа шэглэлнүүдээ тодорхойлhон байна. Тинхэдээ гол түлэб хабарай тарилгада бэлдэлгэдэ шухала анхарал хандуулба.

Б. БАДМАЕВ,
«Бүрин-Хаан» газетын корреспондент.

УНШАГТЫ! ТАНИЛСАГТЫ!

2-дохи нюурта. Дэлгүүрэй оршондо түрэhэн бодолнууд. М. Намжилов: «Фермер хэниие эдеэлүүлнэб?». Алдарта Байгалаа аршалан хамгаалая! М Зонхиев: «Дэлхэйн эрдэни зэндэмэни мэтэ». «Гансал баян пенсионер олзотохо болоно»—тайлбари.

3-дахи нюурта. Хэжэнгын аймагай Хоорхын дунда hургуулиин hурагшадай туршалгануудта зорюулагдаhан «Хонхо».

4-дэхи нюурта. Соёлой hонинуудай суглуулбари. Спорт. Элдэб hонинууд.

Дэлгүүрэй оршондо түрэһэн бодолнууд

Фермер хэниие эдеэлүүлнэб?

Гурба-дүрбэн жэлэй саана юун болоо һэм, уншагшад һанана ёһотой. Россин таряашад одоолшье эрхэ сүлөө олобо, тэдэнэр бодото эзэд боложо, ажахыгаа, өөрөө мэдэжэ эрхилхэ аргатай болобо. «Фермернүүд лэ оронойнгоо арад зониие эдеэ - хоолоор хангажа шадаха». «Бэеэ дааһан тарлашадай (фермерскэ) ажахынуудта гүрэнэй зүгһөө үлэмжэехэ туһаламжа үзүүлэгдэхэ» гэһэн гоёгоё үгэтэй томо-томо гаршагууд газетэнүүдэй хуудаһанда үдэр бүри аржылдадаг болоо һэн гүб даа. Радио, телевиденеэршье энээнһээ ондоо юумэн хэлэгдэхээ болишоод байгаа хамнай.

Нээрээшье нэгэ жаахан салингай түлөө хүнүүд хамтын ажалда үдэрһөө үдэртэ хабирхала болижо, өөрынгөө үмсын юумэндэ үнэн зүрхэнһөө оролдожо ябадаг болохо юм гү гэжэ һанахааршье бэлэй. Өөрын юумэн өөрын лэ ха юм.

Сэхыень хэлэхэдэ, Совет засагай үедэ хүгжэнги социалис байгуулалтын жэлнүүдтэ хамтын ажалай хүндэ буурантаад лэ байгаа бшуу. Тэрэ үедэ хүдөө нютагуудта бодотоор оролдожо хүдэлхэшүүлэй яһала һайнаар хүдэлжэ, магтаал һайшаалда хүртэхэдэ, зариманай яажа ажалладагынь, мэдээжэ һааб даа. Заа-зуухан салинтай нэрэтэй, ямар нэгэ ажалтай гү, али тушаалтай хэбэртэй үдэр хоног үнгэргөөд ябагшад үсөөн байгаа аал? Колхоз, совхозой конторо соо ороходош, кабинедүүд соогуур, газаагууршье юу хэдэг зон юм гэхээр олон хүн обоержо байгша бэлэй.

Эгээл энээн дээрэһээ шэнэ хубилалта хүдөө нютагуудта шэнэ һэбшээ асарха, олон юумые һайн тээшэнь хубилгаха аабза гэжэ хүлеэгдэнэнинь гайхалгүй.

Гэбэшье түрүүниһээ энэ хэрэг дан яаруугаар, бодомжогүйгөөр бэелүүлэгдэжэ эхилээ. Тэжэ мүнөө олон хүн хэлэдэг. Тэрэнь зүйтэй гэхээр. Ороной хүдөөгэй олонхи зон фермернүүд болоол һаа, түргэн баяжаха, ажабайдал һайн болгохо гэжэ найдуулдаг гүрэнэй засаг түрэ баригшад ямар зорилготой байгаа гээшэб гэжэ мүнөө болоходо асуухаар. Эсэстээ энэнь ямар үрэ дүнтэй байхаб гэжэ ойлгоогүй гү, али хамтын болон үмсын ажахынуудые духа духаарнь мүргэлдүүлжэ, яажашье һаань, колхоз, совхозуудые һалгаахэ гээ гү? Тиигээд гүрэнһөө ходол мүнгэ зөөри эрижэ байдаг хамтын (гүрэнэй) ажахынуудые түргэн үгы хэзэд, хүн зониие эдеэ хоолоор хангаха хэрэгые үшөө хүсэд өөдэлөөгүй фермернүүдэй толгой дээрэ тохожорхихо гээ гү?

Теэд гүрэнэй гүйсэд туһаламжа, дэмжэлгүйгөөр хамтын томо ажахынуудай ядажа, тулижа байхада. 1—2 айлнуудһаа бүридэһэн фермернүүд яагаад түргэн хүл дээрээ гарахаб даа. Нүгөө талаараа хүн бүхэн бэеэ даагаад, өөрынгөө хүсөөр ехэ багашье һаа, бүхэли ажахы эрхилхэнь бэрхэтэй. Хүнүүд хуу алли хүдэлмэришэ, һүбэлгэн бэшэ.

Россида, тэрэ тоодо манай Буряад орондо хүдөөгэй зон хүү фермернүүд болошоогүй. Һая наашада тэдэнэй эрид олошорхоньшье бурханай мэдэлэй.

Тээсгэн, үнгэрһэн жэлэй һүүл багаар болоһон АККОР-ой эзлжээтэ конференци дээрэ тэрэнэй түрүүлэгшэ В. А. Минтасов элидхэл хэхэдэ, республика соо хамта 3000 гаран тарлашадай (фермерскэ) ажахы тоологдоно, гэжэ хэлээ һэн. Эдэмнай үсөөн лэ гээшэ ааб даа. Тэдэнэр һураггүй олон байха аад, мүнөөнэй орёо бэрхэтэй, али бүхы юумэнэй айхабтар үнэтэй боложол байхада тарлашадай олохон ажахынуудпанхаруутажа һалана, дахин колхоз, совхозуудта орохо баатай болоно.

Прибайкалиин аймагай Бурдукова тосхондо томохон ажахы эмхидхэһэн фермер Н. А. Суворовтой хөөрэлдэхэдэ, тэрэ иигэжэ хэлэнэ:

— Тарлашадай ажахы эмхидхэһэн зондо түрүүшын ээлжээндэ хүнгэлэлтэтэй мүнгэн урьһаламжа үгтэхэ, ондоошье хэрэгтэй туһаламжа үзүүлэгдэхэ гэхэдэнь, олон хүнүүд энээндэнь этигэжэ, фермернүүд болоһон байха. Теэд энэнь хоохон найдуулга болоод һалаа. Харин банкнууд өөһэдынгөө аша туһа, олзо орнёёо хаража, урьһаламжаяа түйлай ехэ процентэй болгожо үгэнэ. Тиигэжэ бидэ фермернүүд үри шэриин шанга бүгүулида ороно гээшэбди. Иигэжэ байхадань, өөдэлхын аргагүй. АККОР-ой ахамад бухгалтер П. Ж. Хоржировай хэлэһэнэй ёһоор, республикын фермерскэ ажахынуудгансахан богони болзорто бусаагдаха урьһаламжаар хэдэн миллиард тухэриг мүнгэ үритэй байна.

Гэхэтэй хамта тэрэ конференци дээрэ олонхи фермернүүдэй хэлэхые шагнахада, иимэ ажахынуудые дэмы эмхидхээбди, тэрэнээ орхихо, хаяхамнай гэжэ нэгэншье хүн ама гараагүй... Тэдэнэр диилэнхидээ өөһэдынгөө ерээдүйдэ яһалал этигэнги гэжэ ойлгоохоор һэн. Ярууныи аймагай тарлашадай ажахынуудай «Улхасаа» эблэлэй түрүүлэгшэ Ц-Д. Зундуев энэ талаар иигэжэ хэлэнэ:

— Дорой болгын гүнзэгы нүхэ руу унажа ябаһан хүдөө ажахые өөдэнь үргэхын тула хүнүүдые газарай зөөрниин бүхы юумэнэй бодото эзэд болгохо хэрэгтэй. Энээнһээ ондоо арга зам үгы. Манай эблэлдэ фермерскэ 66 ажахы ороно. Тэдэнэй олонхинь мал үсхэбэриндэг. Колхоз, совхоз байгаашадаал адли адууһа малые үбһэ тэжээлээр хангаха, байра байдалыень заһабарилха туһай үлүү үгэ хүүр нэгэншье гарадаггүй. Бэеэ дааһан тарлашадай ажахынууд хэнэйнье заабари, һануулгагүй, бүхы ажалаа өөһэдөө мэдэзэд хэнэ бшуу. Һүүлэй хоёр жилдэ манайда малай тэжээл дуталдаа гэһэн үгэ дуулдахаяа болинхой.

Энэ хэлээшьень яһалал ойлгохоор. Олонхи зон бодото эзэд боложо, өөһэдынгөө ашада хүдэлжэ байһан хойноо юун болоноб гээд, яашье миин һуухагүйл даа. Жэшээнь, газар, техникэ, адуу-һа мал сорьин болгожо абаад, тэдэнээ ёһоор, ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэнгүй, бурхан шэнгеэр тахиад байха хүн олдохогүйл. Мүнгэ зөөри олохо, хэнэн гаргашаяа харюулха, һайнаар, дутамаг ядамаггүйгөөр ажаһуухын тула юумэ худалдажа абаха, өөһэдөөшье, үхибүүдээшье хубсалуулха, хооллуулха хэрэгтэй. Юрэдөөл, хүсэ, хүлһэ, саг гамнангүй худэлхэ ёһотой болоно бшуу.

Диилэнхи олон фермернүүд бодотоор худэлнэшье ха юм даа. Загарайн аймагай Шэнэ-Бэрээн тосхондо «Уют» гэжэ тарлашадай ажахы эмхидхэһэн В. Н. Сиротинтой уулзаа бэлэйб. Тэрэ һамгантаяа, үхибүүдээрээ арбаад үнеэ, хэдэн гахай, тахяа тэжээхэнээ гадна, өөһэдын багахан пекарни түхеэржэ, тосхонойнгоо зониие амтатай хилээмээр хангана.

— Һү, тараг, тоһо бүйлуулжа худалдана. Прибайкалиин аймагай «Зырянский» гэжэ худөө ажахые предприятинй сүута һаалишан байһан Л. В. Карнакова Ангир тосхондо бахал өөһэдын фермерскэ ажахы эмхидхээд, горитой мяха, һу үйлэдбэрилнэ, зоной эдихэ хилээмэ барина.

Нимэ жэшээнүүд аймаг бүхэндэ бии. Мухар-Шэбэрэй аймагай Боом нютагта «Таряан» гэжэ тарлашадай ажахын (хүтэлбэрилэгшэнь К. Д. Дашиев) тэндэхи үбгэд, хүгшэдэй, олон үхибүүлтэй арга шадал багатай айлнуудай хубидаа абэһан тарлаяан, сабшалангай газар эдлэн хэрэглэжэ, тарлаа, малай тэжээл ургуулжа абаха, зоной хэрэглэмжэ хангана. Үшөө 60 үхэр, 200 гаран хони, 70 гахай, 10 адуу үсхэбэрилнэ.

Үнгэрэгшэ намар Захаа-минай аймагай тарлашадай ажахынуудай эблэлнүүд яармаг эмхидхээд, бүхэли һара соо Улаан-Удын зондо ябэла доогуур сэнгээр ехэ мяха худалдаа һэн.

Эдэ жэшээнүүд юу харуулнаб гэхэдэ, фермернүүд продукци оёдэтэй үйлэдбэрилнэгүй, зониие эдеэ хоолоор хангаха хэрэгтэ биратай хубита оруулнагүй, өөһэдынгөө аша туһа хараад байна гэдэг ехэшье зүб бэшэл даа. Тарлашадай олохон ажахынууд зоной эдихэ продукци ябаһа ехээр худалдаха аргатай. Теэд энэдэ олон юумэн бага бэшэ һааб тойбо татана. Нэгэдэхеэр, эдеэ хоолой зүйлнүүдэй сэн даншье һаа, бага байна ха юм. Хоёрдохёор, фермернүүдэй үйлэдбэрилһэн продукци бэлэдхэхэ, худалдаха эмхи байхагүй.

Эсэстээ тарлашадай ажахынуудай мүнөөдэрэй байдал тушаа Хэжэнгын - үнинэй фермер П. Я. Базаров тон зүб хэлээ гэжэ һанагдана. «Бидэ гүрэнһөөшье, республикын правительствааашье ехэ юумэ өгиигүйбди. Гансал зааҳаншье һаа анхарал, дэмжэлгэ манда хэрэгтэй. Фермернүүд болоол хадаа таанад манай бэшэ, өөһэдын умсын ажалтай зон гээшэт гэжэ илгажа болохогүй. Хүдөөгэй хамтыншье ажахынууд, тарлашадай ажахынуудшье хүн зониие эдеэ хоолоор хангаха нэгэл зорилго бэелүүлнэ ха юмбибди»—гэжэ тэрэ хэлээ һэн.

М. НАМЖИЛОВ.

ГАНСАЛ БАЯН ПЕНСИОНЕРНҮҮД ОЛЗОТОХО БОЛОНО

Һаһатайшуулые хангаха холын хараатай бодомжо манай гүрэндэ бии гү?

Орон доторнай мүнөө 37 миллион шахуу хүн гүрэнэй пенси абана, харин гансал ажалай пенси түлэхын тула нёдондэ жэлдэ 34 триллион шахуу мүнгэн гаргашалагдаһан байна бшуу. Россин пенси түлэхэ гурим, СССР-тэ хүсэндөө байһан гол шэнжэнүүдыень үлөөгөөшье һаа, нилээд хубилгагдаа, саашадаашье үшөө хубилгагдаха байна гээшэ. Энэмнай ёһо руугаал ха юм даа.

Теэд эндэ ондоо асуудал гаража ерэнэ: энэ талаар ямар бэ даа гүрэнэй политика бии гээшэ гү? Иигэжэ асуудал табилга тус һалбариин түлөө харюусадаг хүнүүдтэ ойлгосогүйшье байжа магад Тинбэ-яабашье энээн тухай хэлээгүйдэ аргагүй. Юуб гэхэдэ, пенсионно политикые зохёон найруулга хадаа—нэгэ хэрэг, харин тэрэниие бэелүүлгэ—ондоо хэрэг болошоно ха юм. Минсоцзащитын оруулһан бүхы дурадхалнуудые хүүли гаргагшад хаража үзөөд, тодорхой федеральна хуулинуудые баталдаг гээшэ ааб даа. Гэбэшье заримдаа засагай эдэ хоёр һалаанууд бэе бэеэ ойлголсожо ядадаг хэбэртэй агша

Пенсионно хангалгын талаар, нэгэн нилтэ гүрэнэй политикые ябуулха арга боломожо бодото дээрээ мүнөө үгы гээшэ, тиимэһээ тэрээндэ хубилалтануудые оруулха ябадал урда тээнь гүнзэгыгөөр бодомжолһон бэшэ, харин гэнтэ һанаад лэ, абаһан хэмжээн ехэнхидээ болодог байна ха юм.

Эгээл һүүлшын жэшээ: 54 мянга 100 тухэриг хэмжээнэй эгээл доодо захын пенси тогтоохо ба пенсиие 1,57 дахин индексацида оруулха тухай Федеральна Хуули Гүрэнэй Дүүмын абахада. Правительство нилээд бирагүйхэн дурадхал оруулба бшуу.

Гэхэтэй хамта үнэ сэнгүүдэй дээшэлһэнһээ уламжалан, пенсиин хэмжээе саг соонь дээшэлүүлхэ гурим тогтоохо гээшэ мүнөөдэрэй эгээл орёо асуудалиуудай нэгэн болоно. Мүн «РСФСР доторхи гүрэнэй пенсинүүд тухай» РСФСР-эй Хуулиин 7-дохи статья дотор индексациин гү, али компенсациин аргаар квартал бүхэндэ дээшэлүүлхэ тээшэнь пенсинүүдые хубилгажа байха гээд үнэн дээрээ бэшээтэй ха юм. Үшөө тиихэдэ, хуулиин ёһоор 1995 оной февралиин 1-һээ пенсинүүдэй мүнгэ эзлжээтэ ёһоор дээшэлүүлгэ үнэн дээрээ бэелүүлэгдэхэ ёһотой байгаа. Энэ талаар депутадуудай зүб байһаниинь арсашагүй. Харин мүнөө Минсоцзащитын хараа бодолые элирхэйлжэ үгөөд, тэрэниие ойлгуулжа оролдоё.

1992 онһоо саарһан мүнгэнэй үныи упалга түргэдэжэ, ямар нэгэн хэмжээнэй мүнгэн, үнгэрхэдөө, һара соо хэды шэнээнээр үнэеэ буурана гээшэб! Тиихэдэнь яажа, ямар аргаар пенси дээшэнь болгохоб гэһэн шанга асуудал гаража ерэнэ. Түрүүшээр бүхы пенсинүүдые нэгэн адли коэффициентээр арьбадхаха аргаар дээшэлүүлхэ гэһэн шиидхэбэри автаһан байгаа. Тиихэдээ коэффициентнь үнэ сэнгэй дээшэлһэнэй индекстэй адли байха болоно. Жэшээнь, хэрбээ ямар нэгэ үе сагай туршада сэнгүүдэй дунда зэргээр орон доторнай 30 процентээр нэмэһэн байгаа һаань, 1,3 гэһэн коэффициент тогтоогдохо. Тиимэ болохолоороо, эгээл багашье, эгээл ехэшье пенсинүүдэй хэмжээн энэ тоогоор арьбадхагдаха ушартай. Иимэ гурим, ородоор хэлэбэл, «линейнэ индексаци» гэһэн нэрэтэй боложо, нэгэ жэлэй туршада —1992 оной ноябрьһаа 1993 оной ноябрь хүртэр хэрэглэгдэнэн юм. Гэбэшье энэ болзорой эсэс тээшэ орон доторхи пенсионно бүхы мүнгэнэй ехэнхи хубинь дээгүүр хэмжээнэй пенси түлэлгэдэ гаргашалагдадаг болобо ха юм.

Тиимэ болоходонь, 1993 оной ноябрьда шэнэ гурим хэрэглэгдэжэ эхилбэ. Юун бэ гэхэдэ, бүхы пенсионернүүдтэ тогтоогдоһон, хубилашагүй нэгэ адли хэмжээнэй мүнгэ —компенсаци түлэлгын аргаар пенси дээшэлүүлдэг болоо бэлэй. Тиигэжэ эгээл бага хэмжээнэй пенси абадаг хүнүүд хамгаалагдадаг болоо гэхэ гү, али компенсациин хэмжээн, тэдэнэй пенситэй сасуулхада, эгээл ехэ хубинь болоно гээшэ ааб даа. Гэбэшье хэды дахин энэ аргаар дээшэлүүлэгдэ байхада, эгээл бага хэмжээнэй пенси эрид дээшэлжэ, бага ба ехэ пенсинүүдэй хоорондохи илгаа адлирхуу боложо эхилээ бэлэй. Энээнһээ уламжалан, пенси үгэхэдэ, урдань хэһэн ажалай хүн бүхэнэй хэһэн хубине хараада абаха гол ёһон хазагайруулагдажа, олон тоото пенсионернүүдэй зүгһөө гомдол сродог болобо.

Ушар иимэһээ үнгэрһэн жэлэй майн... һаа Минсоцзащиты индексаци болон... пенсаци—хоёр аргые, хоорондонь, хол... хэрэглэхэ дурадхал оруулһан юм. Э... тухай майн эхиндэ «Что такое «пла... щие ножницы» гэһэн толилолго со... «Россин газетэ» бэшээ бэлэй. Үнэ... хэлэбэл, жэлэй дүүрэтэр имагтал инде... ци хэлгын ашаар пенси хэды дахин... хэдэ дээшэлүүлэгдээ бэлэй, харин ком... сациин хэмжээн—19700 түхэриг — ху... гагдангүй үлөө һэн гэжэ мэдэнэбди

Эдэ бүхы ябуулганнуудай барагдаһаа бэшэ, харин баттай байдалһаа эхи... Минсоцзащиты хадаа пенсионно... литика зохёон найруулхадаа. Пенси... жасын бюджедэй мүнгэнэй хэмжээгээр... һа баригдашаһан байна бшуу. Холо... райхын аргагүй. Энэ арга боломжын... сэнгэй дээшэлһэнтэй адлаар пенси дэ... лүүлхэ аргагүй байһаниинь халагдаг... Энээнние нэгэ сагта абтаһан эгээл... пенсиин хэмжээс арай шамай ажаһуу... арга олгодог мүнгэ зөөриин эгээл... хэмжээнтэй жэшээлэлгэ эли тодоор хар... жа үгэнэ. Хэрбээ 1994 оной апр... эгээл бага пенси абагшад ажаһуудалай... доодо хэмжээе хангаха мүнгэнэй 80 п... центые абажа байгаа һаа үнгэрһэн... эсэс багаар тэрэнь ороидоол 57 проц... болобо, харин январь һарада (уридш... тоолоһоной эсэстэ) бүришье бага—51... процент байба. Ондоогоор хэм... энэмнай туража үхэхэгүй байдал хам... мүнгэнһөө хоёр дахин бага болоно ха...

Оршон байдалые һайн тээшэнь, бага... гээршье һаа, шата шатааршье һаа хэ... гаха арга боломжо бии гээшэ гү? Ам... мэйдэ ажаһууха эгээл бага хэмжээнэй... процент хүртэр тиихэдээ нэгэдэхи... талай туршада 65 процент хүртэр, ... до захын пенсиие дээшэлүүлхэ арга... гэжэ министерствэдэ хэгдэһэн тоолон то... хойлго харуулаа.

Байгша оной январь һарада пенси т... гэдэ гаргашалагдаһан нэгэ һарын м... 4387 миллиард болоһон байна. «Ли... индексаци» гэдэгые ороидоол, 1,3 дахин... лүүлхын тула (Дүүмэ болон Федера... Совет 1,57 дахин гэжэ шиидхээ бэлэй)... мэлтэ 1316 миллиард тухэриг хэрэгтэй... лоно, теэд иимэ мүнгэн Пенсионно жа... байхагүй. Хэды бии юм? 745 миллиард... гэжэ Пенсионно жаса мэдээсэнэ.

Компенсацитай эгээл бага пенсиие... шамай амиды мэндэ ажаһуухын тула... рэгтэй болодог мүнгэнэй 65 процент... хын тула 43560 тухэригэй компенсаци... ха зэргэтэй. Иимэ нэмэлтэ түлэхэ... ха, февраль һарахаа эхилжэ һарадаа... миллиард тухэриг хэрэгтэй болохо... Энэмнай Пенсионно жасада байһан м... һөө дээшэ болоно бшуу.

Мүнгэ зөөрин дутагдалые бүглэхын... ажал хэдэг пенсионернүүдтэ компенса... лэхэгүй гэһэн һанамжа мүн лэ мини... вэдэ хаража үзэгдэбэ. Хуули ёһоной... тээр харахада, иимэ хэмжээн эконом... болон социальна талаһаа зүб шэнги б... Юуб гэхэдэ, худэлдэг пенсионернүүдт... мэрхүү компенсациень салин хүлһэ... нэмжэ түлэнэ ха юм. Иимэ хэмжээ аб... 1995 оной февральһаа һарын м... тэ гаргаша 811 миллиард тухэриг б... байна. Энэмнай Пенсионно жасада б... мүнгэндэ дүтэлнэ гээшэ ааб даа.

Энэ хэмжээ ябуулгын ехэшье бэшэ... һые Минсоцзащиты һайн мэдэнэ. Гэб... Пенсионно жасынгаа бодото дээрээ хэр... ритэй байһыень хараадаа абангүй байна... нистерство шадахагүй байна ха юм даа, ... хэ зуураа манай мэргэжэлтэд гансал м... дэрэй байдалһаа дулдыдаха бэшэ, мүн... хыдөө пенсионно хэрэгэй ерээдүйе хар... алдахагүй гэжэ оролдоно бшуу.

Хэрбээ Гүрэнэй Дүүмын ба Федера... Советэй шиидхэбэриие Президентын... гангүй баталаа һаань, бүхы пенси... 1,57 дахин ургаха байна. Ондоогоор... бэл, эгээл бага пенси ороидоол 20 м... түхэригөөр ехэ болохо, харин эгээл ехэ... си гансата 80 мянгаар нэмээгдэхэ б... Тиигэжэ алгасалынь бүришье ехэ б... байна бшуу.

Иимэ ушар байдалда яажа эгээл... пенсиие ажаһуудалай эгээл доодо хэм... нэй мүнгэн хангалгада хүргэхэ б... Энээн тухай хуули абагшад бодожо... ёһотой, ядахадаа, ерээдүйншье хам... гаар.

Ю. ВОРОНИ...
Россин Минсоцзащитын Пенсионно... хангалтын департаментын директ...
Л. ЯКУШ...
тус департаментын холын хара... хүгжэлтын управленийн начальн...
(«РОССИН ГАЗЕТЭҺЭЭ» аб...

Алдарта Байгалаа аршалан хамгаалгаа

Дэлхэйн эрдэни зэндэмэни мэтэ

Россин Федерацийн Гүрэнэй Дүүмын, Буряад Республикын Арадай Хуралай депутадуудта Буряадай Гүрэнэй Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ институдай оюутадай, багшанарай болон худэлмэрилэгшэдэй, «Гражданское согласие Бурятии» гэһэн нийтын эблэлэй гэшүүдэй, Баргажанай, Хурамхаанай, Прибайкалиин, Кабанскын аймагуудһаа политическэ хардалтада ороһон хүнүүдэй, Улаан-Удын һүнгуулийн 65-дахи округой һүнгагшадай, Бурлад Республикын бусад эрхэтэдэй хандалгын хуряангы тайлбари уншагшадай анхаралда дурадханабди.

Аяар холо түб нютагта ажаһуугшадай зохёоһон «Байгал нуур тухай» Хуулиин проект соо Байгалые хамгаалха хэмжээ ябуулганууд мүнөө үедэ ямаршье хубилалта асархагүй. Байгал далай урда жэлнүүдтэл адли бүзарлагдаһан зандаа. Энэ Хуулиин абтабашье, Байгал далайн байдалай улам доройтохонь элитэ. Юуб гэбэл, Хуули дотор далайе бүзарлажа байһан Түбэй зоно буруугаар заагданхай. Байгалда эгээ ехэ хохидол ушаруулжа байһан Байгалай эгээл эрьедэ, Сэлэнгын адаста оршодог Байгалай болон Сэлэнгын химическэ комбинадууд—Түбэй зонодо оруулагдаагүй. Байгал далай, шадархи хизаар дайдын агаар, уһа, экологиин тэнсүүри муу тээшэнь эрид хубилгажа байһан эдэ комбинадууд тэрэл зангаараа хүдэлнөөр.

Алтан дэлхэйн эрдэни зэндэмэни болохо Байгал далайе сахин хамгаалха Хуули хадаа эдэ бүгэдые яаха аргагүй хараадаа абажа, дурсагдаша комбинадуудай ажал зогсоохо галаар эрид хэмжээнүүдые абаха зэргэтэй. Энэ дайда шадар ажаһуулаг хүн зоной һанал хүсэлдэ харшаар, эсэргүүгээр баригдаһан предприятинууд энэ дайдаһаа үгы хэгдэхэ ёһотой!

Байгал руу сэхэ бэшэ, шудхалаг олон тоото гол мүрэнүүдтэнь уһаяа нэмэжэ байһан олохон гол горхонууд Түбэй зонодо оруулагдаагүй байна. Буряад, Монгол оронуудай 588000 дүрбэлжэн километр дэбисхэр газарай гол мүрэнүүд Байгал далай руу шудхаашьегүй һаа, айхабтар ехэ хэмжээнэй хорото бодосуудтай, тэрэ тоодо ртуть, туулган гэхэ мэтэ амиды амитанда аюултай уһаниинь арюун далай руумнайл ороно ха юм. Ушар иимэһээ эдэ гол мүрэнүүд, горход Түбэй зонодо орохо ёһотой. Аюултай энэл зонодо Эрхүүгэй ГЭС-эй үндэр хаалтаар зогсоогдоһон Эрхүүгэй водохранилищи оруулагдаагүй.

Байгал далайн нюруує дээшэлүүлхые хорихо тухай Хуулиин проект дотор юуншье хэлэгдэнэгүй. Зогсолтын, зандаран зонхилолгын үеын хойшолон үргэлжэлһөөр. Хуули зохёогшод байгаалитай тэмсэлээ үргэлжэлүүлһээр. Тэрэнэй ямар ехэ хойшолон асардаг байһые ойлгодоггүй, ойлгохоошье һанадаггүй.

75 миллион жэлэй туршада дэлхэй дээрэ байһан Байгалнай далайн нюруу-һаа 455 метр үндэртэ тогтоһон байна. Харин Эрхүүгэй ГЭС-эй баригдаһан ушарһаа тэрэнэй нюруу 458 метртэ хүрэжэ, байгааларр үгтэһэн хэмжээе 3 метрээр үлүүлбэ. Тиимэһээ хэзээ нэгэгэ далаймнай хуушанайнгаа хэмжээндэ бусаха гэжэ «оролдохо». Энээнэй жэшээлэшэгүй ехэ аюул усал асарха байһаниинь элитэ. Казахстанай Иссык гэжэ нуур энэл ушараар 1963 ондо хосорон һалаа һэмнай, Тиихэдэ 1961 ондо Худагын талада болоһон газарай хүдэлэлгын хойшолонгые марта жа болохогүй. Тиихэдэ 190 дүрбэлжэн километр газар гансата уһан доро орошоо ха юм.

Байгал шадархи газар дайдые хүндэ худалдажа, хубинн, үмсын болгохые хорихо гэһэн статья заатагүй оруулагдаха зэргэтэй. Тиигээгүй һаа, ондоо тээһээ ерэһэн баяшуул далайн үзэсхэлэн гоё эрьеэр богонихон саг соо элдэб гостиница, отельнүүдые бодхоожо, энэ дайдын болото эзэдтэ индейцүүдэй байдаг резервацинууд мэтэ газар хүртэхэ.

Ушар иимэһээ, хүндэтэ депутадууд, «Байгал тухай Хуулиин» проект зүбшөө хэлсэхэ үедөө манай энэ хэдэн һанамжа, ажаглалтадуудые хараадаа абахыетнай дурадханабди:

1. Эрхүүгэй ГЭС-эй баригдаһан ушарһаа Байгалай нюруугай 3 метрээр дээшэлэһэние хараада абажа, далай шадар гол мүрэнүүдтэ хаалтануудые бодхоолгые огтолон хорихо, гол мүрэнүүдэй һаба хубилалгые, уһалуурийн томо түхеэрэлгэнүүдые тодхолгые, каналнуудые таталгые болюулха, Байгалай нюруу үшөө дахин үргэхэ гэжэ хараалагдаһан программые нэн түрүүлэн хорихо. Арадай Хуралай зүбшөөрэлгүйгөөр Байгал далайн нюруу үргэхэ тухай хэлсээ хүсэгүй дээрэ тоолохо.

2. Хуулиин урид хэлэгдэхэ үгэ соо Байгал далай Бүхэдэлхэйн удха шанартай газар гэжэ тэмдэглэгдэхэ зэргэтэй.

Ушар иимэһээ тэрээниие сахин хамгаалга гүйсэд хангагдаха ёһотой

3 Хуулиин проектын I, II статьянууд. «Россин Федерацийн болон Федерацийн субъектнүүдэй хоорондохи хэлсээнүүд» Байгалай Бүхэдэлхэйн удха шанартай газар гэһэн ойлгосоһоо уламжалан гараха ёһотой.

4. «Байгал тухай Хуулиин» 3-дахи статьятай зохилдуулан, 1-дэхи хабсаргалта дотор зононуудай хилэнүүд һэлгагдэхэ зэргэтэй.

Сэлэнгын, Дээдэ Ангарай, Баргажан голой, Байгал далайда шудхадаг 541 гол горход, Эрхүүгэй водохранилищи, Эрхүү гол болон далайда нүлөө үзүүлхэ бүхы гол горход Түбэй зонодо оруулагдаха ёһотой.

5. Байгал далайе аршалан хамгаалха талаар ООН болон ЮНЕСКО-гэй анхарал доро байгуулагдаһан Байгалай комиссийн түрүүлэгшын орлогшоор Буряад Республикын бүхы эрхэ түлөөлэгтэй түлөөлэгшэ байха зэргэтэй.

6. Буряад Республикын Дотоодын хэрэгүүдэй министерствын тусхай албануудай харуул хэхэ һэн тула 7-дохи статья дотор «харуулай зорилготой сэрэгэй частьнуудһаа бэшэниинь» гэһэн үгэнүүдые болюулха

7. Хорото бодосуудые хаяха тусхай зүбшөөл тухай үгэнүүдые 7-дохи статья сооһоо хуряаха.

8. Байгал далай шадар хорото бодос үйлэдбэрилдэг агаар, уһа бүзарладаг предприятинуудай ажаябуулга хорихо.

Хандалгын урид нэрлэгдэһэн эмхи зургаануудай хүдэлмэрилэгшэдэй, гэшүүдэй, һүнгагшадай, хүн зоной даалгабаряар.

М. ЗОНХНЕВ,
Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институдай доцент,
Политическэ хамалга гүрдэлгэдэ ороһон хүнүүдэй ассоциацийн Буряадай правленийн гэшүүн.

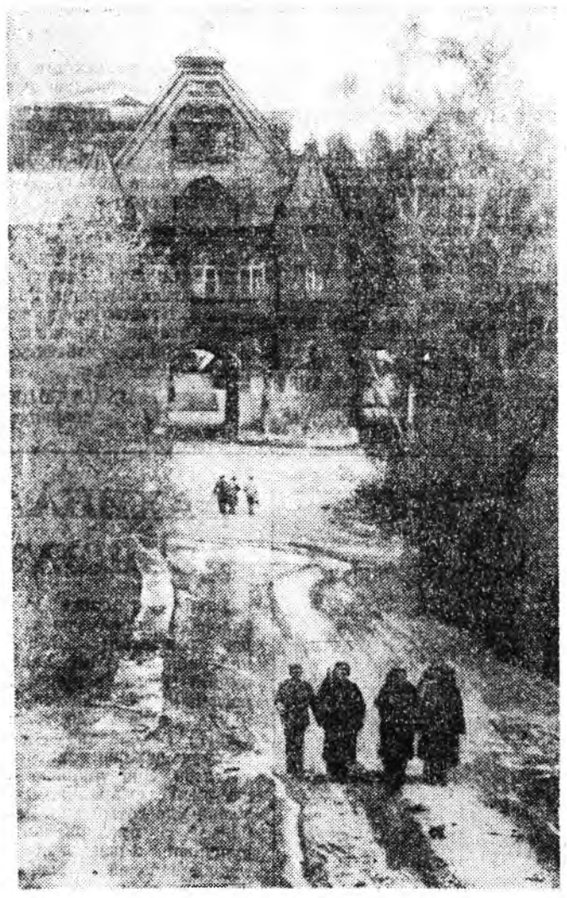

ВЛАДИМИРСКА ОБЛАСТЬ. Энэ областийн газар дайдада байрлаһан сэрэгэй частьнуудта үнгэрһэн намарһаа онсо удха шанартай туршалга ябуулагдажа захалагдаһан юм. Ушарынь хадаа Сергиев Посадай семинарийн нурагшад сэрэгэй албанда татагдадаг болоо. Хожомоо тэдэнэр полкнуудай санаарган болохо юм хаш.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Һүмэ ошохо харгыдаа.

ИТАР—ТАСС-ай фотохроника.

Агуу Илалтын 50 жэлэй ойдо

ҮНГЭРҺЭН САГАЙ ДУРАСХААЛ

(ДАЙН БАЙЛДААНДА АБАҺАН МЕДАЛЬНУУД, ТЭМДЭГҮҮД ЮУН ТУХАЙ ҺАНУУЛНАБ?)

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуучэхэ дайнай жэлнүүдтэ баатар габьяа гаргаһан сэрэгшэдтэ зүүгдэхэ медальнууд болон тэмдэгүүд бии болгогдоһон гээшэ.

Манай газетын уншагшадай анхаралда тиимэ ямар тэмдэгүүдэй, медальнуудай бии болгогдоһон тухай батэдэнэй хэндэ үгтэдэг тухай тобшо тэдыгээр хөөрэжэ үгэхэ хүсэлэнтэйбди.

«ГВАРДИЯ» ГЭҺЭН ТЭМДЭГ

Улаан түг дээрэ «Гвардия» гэһэн үгэтэй лаврово набшаһан сэсэгүүдээр шэмэглэгдэнэн энэ тэмдэг СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Зарлигаар 1942 оной майн 21-нэй үдэр баталаг абтаһан байна Дурсагдалша тэмдэгээр гал дүлөөр соробхилһон дайн соогуур баатар габьяа харуулһан дивизи, армийн сэрэгшэд шагнагдадаг байгаа. Тиихэдэ Далайн-Сэрэгэй Флодой сэрэгшэдэй малгайдахи лентэнь «Гвардия» гэһэн тэмдэгтэй тусхай лентээр шэмэглэгдэдэг байһан гээшэ.

«ЭРХИМЭЙ ЭРХИМ МЭРГЭЖЭЛТЭ» ГЭҺЭН ТЭМДЭГ

«Снайпер», «Эрхимэй эрхим пулеметчик», «Эрхимэй эрхим минометчик», «Эрхимэй эрхим артиллерист», «Эрхимэй эрхим подводник», «Эрхимэй эрхим торпедист» гэһэн зургаан тусхай тэмдэгүүд түрүүшынхиеэ бии болгогдоо һэн. Эдэ тэмдэгүүд «Гвардия» гэһэн тэмдэгтэй суг хамта нэгэ Указаар баталагдан абтаһан байгаа. Удаань үшөө 14 элдэб тэмдэгүүд 1944 оной ноябрь хүртэтэр нэмэжэ абтаһан байха юм.

ШАРХАТАҺАНАЙ ТҮЛӨӨ ТЭМДЭГҮҮД

Түрэнэй Оборонын комитедэй 1942 оной июлиин 16-да баталаг абтаһан тогтоолой ёһоор эдэ тэмдэгүүд бии болгогдоһон байна. Хара-улаан үнгэтэй голуи буд дээрэ оёгдоһон тэмдэг хадаа хүнгэнөөр шархатаһан тухай гэршэлхэ, харин хүндөөр шархатагшадта алталмал тэмдэг үгтэһэн байгаа.

ФРОНТЫН ТҮРҮҮШЫН МЕДАЛЬНУУД

Дайнай жэлнүүдтэ бии болгодоһон түрүүшын медальнуудай дунда Ленинград, Одессэ, Севастополь, Сталинград хотонуудые хамгаалһан шангууд болоно. Эдэ медальнууд 1942 оной декабриин 22-то абтаһан Зарлигаар бии болгогдоһон байгаа. Эдэ медальнууд Ленинградта 1943 онһоо бэлэдхэгдэжэ эхилһэн байна. Түрүүшын мянган медальнууд энэ оной апрель һарадаа дайлалдажа ябаһан сэрэгшэдтэ барюулагдаһан байгаа.

ПОГОНУУД

Погонууд хадаа тэрэ сагай һүлдэ тэмдэгүүд боложо, мүнхэжэһэн гээшэ. 1943 оной январиин 6-да Верховно Советэй Президиумэй баталаг абаһан Зарлиг ороной Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй сэрэгшэдтэ хүлеэгдээгүй ушар болоһон юм. Тиибэ яабашье. Москвагай гарнизоной сэрэгшэд бусадһаа түрүүлэн февралиин 1-дэ шэнэ тэмдэгүүдые зүүжэ эхилһэн гэхэ.

1943 оной февралиин 15-һаа Далайн-Сэрэгэй Флодой бүхы сэрэгшэд погонуудые зүүдэг болоһон байгаа.

ОРДЕНУУДАЙ ПЛАНКАНУУД

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй 1943 оной июниин 19-дэ баталаг абаһан Зарлигай ёһоор, орденууд болон медальнуудай лентэнүүд, тэдэниие гэршэлһэн тусхай тэмдэг-планканууд бии болгогдоһон байна. Дайнай жэлнүүдтэ шагналнуудайнгаа орондо эдэ тэмдэгүүдые зүүхэдэ амар, соморшье болодог байгаа. Мүн тус Зарлигаар д... хи олон орден, меда... та лентэ бии болгогдо...

ХЭЖЭНГЫН АЙМАГАЙ ХӨӨРХЫН ДУНДА ҺУРГУУЛИДА БУРЯАД ХЭЛЭ БЭШЭГ, ҮНДЭҺЭН ЕҺО ЗАНШАЛ ГҮНЭГЫГӨӨР ШУДАЛАГДАНА. ҺУРАГШАДАЙ ЗОХЕОХЫ БЭЛИГ ШАДАБАРИИЕ ХҮГЖӨӨХЭ ХЭРЭГТЭ ЭНЭ ҺУРГУУЛИДА ОНСО АНХАРАЛ ХАНДУУЛАГДАДАГ БАЙНА. ҺУРАГШАДАЙ ТУРШАЛГАНУУДЫЕ, ШЭНЖЭЛГЭНҮҮДЫЕ МҮНӨӨДЭРЭЙНГӨӨ «ХОНХОДО» ТОЛИЛЖО, УНШАГШАДАЙНГАА ҺОНОРТО ДУРАДХАНАБДИ.

Рассказууд

ҺАНАГДААГҮЙ УУЛЗАЛГА

Эртэ үглөөгүүр сэнхир хадануудай саанаһаа улаан томо наран бултайба. Дулаахан элшэнэ һэриһэн дэлхэйн амитад—хорхой шумуулнууд, шубууд хойно хоиноһоо һэрижэ, шэмэгүй байһан тала дайдаар, ой тайгаар шарьяан, шуулан зэдэлшэбэ.

Харин сэсэг ногоогоор бүрхөөгдэһэн сэлгеэ уужам талын дуулимда элдэб янзын жэгүүртэ шубуухайнуудай хүхюун хонгёо хүргэм хангюурдахыень шэгнажа, ногоон олбор дээрэ өөдөө харан хэбтээ һаа, өөрөөшье мэдэнгүй, дуунай аялгада үлгыдүүлэн, дууражашье болохош.

Нимэхэн һанаа бодолдо Сэлмэг басаган хээрэ талада абтадаг. Тэрэ хүүхэн Шоролто тосхоноо эжы, баабайдаа амаралтада ерэнхэй. Эртэ үглөөгүүр наранай үшөө гараагүй байхада, хонидоо адуулхаяа басаган гарадаг. Нэгэ багахан торгон бүдөөр оёһон туулмаг соо эжынь эдихэ хүнэһыень хэжэ үгэдэг юм.

Сэлмэг 15 хүрөө. Тэрэнэй түрэһэн тухай һонин хөөрөөн бии. Энээн тухайнь би хөөрэжэ үгэһүүб. Сэлмэгэй эжы Дулма гэжэ нэрэтэй юм.

...Ехэ бороотой, һархяагтай зунай һүүл һара гараһан байгаа. Баруун-хойноһоо илдамхан һэбшээн буужа байба. Ойро байһан тужа сооһоо ойн шубуудай нимэ гуламтын үүдэ татажа ороһоноһоо хойшо би **ямар нэгэн нэгэдэлэй гэшүүнби, соёлой талаар ажал яоуулдаг хүн гээшэб, эмхидхэгшэ** гээшэб гэжэ үхибүүн мэдэхэдээ, хэлэжэ ябахадаа, тэрэнэй эссоо, үнэхөөрөл, үндэһэн арадайнгаа түлөөлэгшэ байһаараа омогорхохо, сэдьхэлдэнь зула бадарха байхал даа гэжэ һананаб.

Д. ДОРЖИЕВА.
Буряад хэлэнэй, литературын багша.

ЭБЫЕ—ЭРТЭНҺЭЭ, ЭРДЭМЫЕ—ЭХИНҺЭЭ

(ТҮРЭЛ ҺУРГУУЛИ ТУХАЙДАА БОДОМЖОЛГО)

Энэ шухала һургаал зааһан эхин классай багшанарта сэдьхэлэй баяр хүргэгдэдэг. Ямаршье үедэ эдэ хүүгэд түрэл мэтэ, бэе бэеэ дэмжэжэ, тулга болон туһалалсажа ябахань дамжаггүй. Энэ талаар эхэ, эсэгэнмай түрэл гаралай, нүхэсэлэй холбоо харилсаан— сэгнэшэгүй жэшээл.

5—7-дохи классай һурагшадай бүлэгүүдые бүлгэм гэжэ нэрлэбэл, зохисотой. Өөр өөрын нэрэтэй, урлатай байха. «Орьёл», «Эдиршүүл», «Соёмбо», «Субад эрдэни». «Соггой залуу наһандаа субад эрдэнидэл толотоё», «Сүхэршэгүй зоригтой байя, сухаришагүй харгытай ябая!». «Хамтаржа, хамжажа, хамһажа — ходол урагшаа тэгүүлэе!», —Талын нямняахан, дайдын шэмэгхэн, таагдашагүй таабарихан— манай дабаахан» гэхэ зэргын уряалнуудые дурадханаб.

5—7-дохи классай һурагшадай бүлгэмэй ороидо толгойлогшо, эрхилэгшэ, эмхидхэгшэ гээд шэлэн абаха. (Урдандаа командир, староста гэһэн үгэнүүд хэрэглэгдэдэг байгаа) Эдэ эдэбхитэд бүлгэмэйнгөө хүдэлмэри тухай зүбшэн хэлсэхэ, түсэб табиха, олондо дурадхал оруулха, нүхэдөо дахуулжа, бүрилдүүлжэ һураха болоно.

Нэгэдэлэйхид нимэ эриллтэ, зорилго үгдаа табиха:

1. Үнэн нүхэсэл, гэгээрэл —манай зорилго;

2. бодомжолжо, баримталжа, баталжа шадаха;

3. гуримшуулха, гүйсэдхэхэ, дамжуулха.

Бүлын, бүлгэмэй, нэгэдэлэй зохёон байгуулха, болбосорхо харгыда хэдэн һурагшадһаа, багшаһаа бүридэһэн түб (хороон) туһа хүргэхэ, шэнэ дурадхал оруулха, эмхидхэхэ зургаан байха болоно.

Эндэ хэлэгдэһэн миниий һанамжа мүнөө байһан һургуулиин байгуулгын эмхинһээ тад ондоо бэшэшье һаа, буряадшалһан арга болоно гэхэдэ, буруу бэшэл даа. Гансал хэшээлнүүдэй үедэ буряадараа юумэн тухай хэлсээд дүүрэхэгүй, мүн эрдэхэлдэ хамтын, олоной нэгэнбди, бэе бэеынгээ түлөө харюусалгатай гээшэбди, нэгэ бүлэ мэтэ, нүхэд тухайгаа һанаагаа зобожо ябаха ёһотойбди гэһэн мэдэрэл багшанар ойлгуулхые хүсэдэг.

5-дахи класста ороходонь, хамжажа, хамһажа — ходол урагшаа тэгүүлэе!», —Талын нямняахан, дайдын

8—11-дэхи классай һурагшад НЭГЭДЭЛНҮҮД гэһэн нэрэтэй һаа, ехэ зохид гэжэ һанагдана. Һаналаа нэгэдэлгэ, нэгэ харгы замтай гэһэн үгын гүнээгы удхые хэншье ойлгохо, дэмжэхэ гэжэ һанаб.

ҺУРАГШАДАЙ ТУРШАЛГАНУУДҺАА

САГААЛГАНАЙ ҮРЕЭЛ

Үглөө эртэ газаагаа
Үбгэд, хүгшэд сан табижа,
Шэнэ жэлэй ерэһэндэ
Арюудхан дайдаяа уттаба.
Нобшо нозог байдалтай
Нохой жэлнай үнгэрбэ.
Гадар зузаан гэлсүүлдэг
Гахай жэлнай морилбо.
Энэ гараһан жэлдэ
Энхэ жаргал үреэнэб.

Хаража байһан
Бурхандаа шүтэжэ,
Ургажа ябаһан
дүүгээ дэмжэжэ,
Хүгшэд, үогэдөө
һайхиаар ургэжэ,
Элүүр энхэ
энэ дайдадаа байял даа!

ДУГАРОВА Оюна,
9-дэхи классай һурагша.

ҺАРЫН БАСАГАН

ДОМОГОЙ МҮРӨӨР

Урданай сагай уринда,
Урин сагай түрүүндэ,
Ургы сэсэгэй задаржа
байхада,
Улаан наранай шаража
байхада.
Хубшэ тайгын амитанай
Эртэй эртэй сагта,
Үбгэд хүгшэдэй
Хонгор залуу байхада,
Элеэ ехэ шубуунай
Үндэгэн байха үедэ,
Бүдүүн томо модоной
Бургаһан байха сагта,
Зээрдэ хүлэг мориной
Унагаи байха сагта,
Сурхай ехэ загаһанай
Жараахай байха сагта,
Үдэ ехэ мүрэнэй
Горхон байхада,
Сэсэрлиг һайхан ордоной
Сэсэг, набша соогуур
Сэбэр һайхан дангина
Сэнгэжэ ябаба нэгэтэ
Зулгы һайхан басаганай
Зүүн нюдөөрөө
эмнихэдэнь,
Зула сэсэг бадарна.
Алаа хонгор дүүхэйн
Баруун шодөөрөө
эмнихэдэнь,
Бадма сэсэг надхана.
Хожомдоһон дүүгээ
хүлеэһэн
Улаан шарайтай наран
Хараһаар басаганда
дурлаба,
Хахасажа ядан байба,
Эрхэ таниг һара
Ээрэмшээн байтараа
гээгдэнэндээ,
Зэмэеэ мэдэрэн аалихан
Зүдхэн татажа ерэбэ.
Хара-хараһаар дурлаба.
Халаг хухы болобо.
Аха нарандаа хандаба:
«Замби туби дээгүүр
Залуухан сэбэрхэн дангина
Зүрхыеш нэгэтэ
хайлуулхал,
Зүгөөр энээхэн дүүхэйгээ
Һуниин харуулшан намдаа
Үгэжэ хайрлыш гуйналби,
Үдэрэй сэлмэг гэрэлдэ
Үсын үедэ сэнгэн ябаташ.
Харанхы һуниин хани
болгон,
Хайрэн дангинаяа
үгэлши».
Наран дүүгээ хайрлажа,
Хэды сохээр
харамнаашье һаа,
Һайхан дүүхэн дангиные
Һарадаа үгэжэ үреэбэ.
Һайхан дангиные абаһан
Һара шамдан дээшэлбэ.
Зулгы урихан хүүхэнтэеэ
Зүрхөөрөө тэдэ нилэбэ.
Саг жэлнүүд һэлгэлдэн
байна,
Сахилза үбһэн хүхэрэн
байна,
Һарын дангинын һайхан
шарай
Һаруул гэрэлдэнь толорон
байна.

СОДНОМОВА Дарима,
10-дахи классай һурагша.

БУРУУ БАЯНАЙ ХҮБҮҮН

Зунай аяма халуун удэр. Һара хахад шахуу бороо ороогүй. Тала харгыгаар ябахада, ехэхэн тооһон гаража, хүнэй нюдэ, ама руу ороно. Шубуудай хүхюун аялга замханхай, гансал таршаанууд эжэ эхигүй таршаганалдана.

Харгыгаар хорёод үхэр тооһо бурьюулан, һоно, батаганая һүүлээрэ үргөөн ябана. Тээ саана хонид тнирэн байна. Хажуудань арбаадтайхан монсогор харахан хубүүн хонидые хайшаншьеб тууха һанаатай, аха шадалаараа хашхаран, хуугайлан хоёр тээшээ гүйнэ.

Халуудажа, хүлһэн гоожожо, нюур дээгүүрнь урданхай. Тэрээн дээрэнь тооһон һуужа, зурууд болошонхой. Ядаһандаа ахайгаа Пүнсэг дуудана. Ахань — Буруугай Хоршог гэдэг үндэр сагаан сэбэр хубүүн морёор гүйлгэжэ ерээд, Пүнсэгые хараад, ехэ удаан энеэнэ...

Сонхо түрд гэжэ Пүнсэгэй бодол таһалдана. Тэрэ гэнээр гушаад жэл үнгэрөө.

Хубисхалай болоходо, Пүнсэг большевигүүдэй талада ороо бэлэй. Эсэгэнь—баян Буруу һанаа үнөөндэ ороо гү, сагай хүрэжэ ерэхэдэ, энээнтэй тэмсэхэ хүсэ шадалгүй дээрэһээ юм гү—юундэшьеб гэнтэ өөртөө гар хүрөө бэлэй...

Харин ахань хаана гээшэб? Тэрэнэй гэрһээ гаража ошоһоор, мүнөөшье болотор һураг суу дуулдаагүй.

Өөрөө Пүнсэг комсомол болоо. Граждан дайндашье хабааданан намтартай. Һүүлээрнь Борго нютагта комсомолой үүрэй секретаряар һунгагдаа. Шадаха зэргээрээ олоной хэрэгэй түлөө тэрэ оролдоо. Ороидоол 30 наһатай Буруев Пүнсэг Буруевич шэнэ тогтоһон колхозой түрүүлэгшээр һунгагдаа.

Үүдэ хэнцьеб тоншобо. Тэрэ түргэн бодожо, үүдэ нээбэ. Үүдэндэнь танигдаагүй хүн:

— Мэндэ! Би энэ колхозой шэнэ агроном боложо ерэһэн Харзуев Бимба Бамбаевич гээшэб, — гээд тэрэ гараа һарбайба.

Өгөһэйн Пүнсэг [illegible] һарбайха зуураа: «Л[illegible]0 яагаа һонин хүн [illegible]В. Гэртэ ороогүй байгаа [illegible] табиг нэй саанаһаа гараа [illegible] на», — гэжэ бодобо.

Гэртээ айлшаниие урижа, ехэ удаан хөөрэлдэбэ. Шэнэ хүнэй ябаһан хойно Пүнсэг зосоонь ямаршьеб һэжэглэнги бодолой түрөөдхиные мэдэрбэ.

Шэнэ агрономой ерэһээр, үнишье болоогүй байхада, аймагһаа түлөөлэгшэ ерэжэ, суглаа татаха тухай захиралта үгтэбэ. Харзуев эндэ юун тухай хэлсэхээ байһые мэдэхэ юумэндэл, юундэшьеб аргагүй баяртай, дуу гүнгэнэн ябана.

Зоншье сугларжа, суглаан эхилшоо. Ажал хэрэг тухай хөөрэлдөөнэй һүүлээр, Харзуев үгэ абаба:

— Колхозоймнай ажал эмхигүй болоо. Баянай хүбүүн байһан Буруев урагшатайгаар хүдэлһэн хүнүүдые зорюута хашана. Мүн баһа хүнэй һамганай хойноһоо гүйжэ, хамаг ажалаа түрүүлэгшэ мартаа, — гэхэ мэтээр хүнэй ухаанда ороогүй юумэнүүдые шашаба.

Пүнсэг агроном хоёрой хоорондо хадхуу үгэнүүдэй хаялдаанай болоһониинь тэрэ бэлэй. Агроном «хара газар малтадаг годин хорхой» гэһэн алдартай болобо. Харин Пүнсэгые «баянай таргалһан хубалза» гээшэш гэжэ тэрэнь гэмнэбэ.

Хоро үнөө нэхэгшэдэй жаргаха саг — 1937 он гаража ерэбэ. Уур сухалдаа тэнэрхэсэ байһан Бимбын мын баруун гараа үргэжэ үрдеэгүй байтар, хажуугаарнь юунһээшьеб айшаһан гүрөөһэн ходоро гүйжэ гарашаба. Хойноһоонь хара үрэгэр толгойтой баабгай мада хүлөөрөө хурдан гүрөөһые хүсэхэ һанаатай, мүшхэн гүйжэ ябаба.

Айһан, һүрдэһэн Дулма баряад ябаһан хүнгөө баабгайн урдаһаа шэдэжэрхибэ. Гэнтэ хара юумэнэй толгойдынь ерэжэ, бүгдэн углагдашахада, баабгай баргүй ехээр һүхирөөд, мэдээгээ алдан унашаба.

Дулмын харан гэхэдэ, Дондог ерэжэ ябатараа:

— Дулма, байгыш даа, буугаа, буугаа абаһууб, — гээд, һөөргөө гүйлгэшэбэ. Дулмашье хойноһоонь шадал мэдэн табиба. Энэ үедэ баабгай мэдээ орожо, бодохоёо байтараа, хүнэ ерэжэ ябахые обёорood: «Энэл хүн намайе сохибо», — гэжэ һанаад, айдаһаннинь хүрэжэ, абяа шэмэгүй хэбтэбэ, Дондогой хүрэжэ ошоходонь, баабгай гэнтэ һүрэжэ бодошобо.

Дондог абла аниргүй хэбтэһэн баабгайн үндэгэд гэн бодоходо, добтолхонь гэжэ һанаад, залд гэһэндээ һөөргөө харайшаба...

Харин гэртээ арайхан хүрэһэн Дулма басагаяа түрөө бэлэй.

Энээн тухайнь хошон хөөрөөн мүнөөшье болотор гаража байдаг.

БУРУУ БАЯНАЙ ХҮБҮҮН

Зунай аяма халуун удэр. Һара хахад шахуу бороо ороогүй. Тала харгыгаар ябахада, ехэхэн тооһон гаража, хүнэй нюдэ, ама руу ороно. Шубуудай хүхюун аялга замханхай, гансал таршаанууд эжэ эхигүй таршаганалдана.

Харгыгаар хорёод үхэр тооһо бурьюулан, һоно, батаганая һүүлээрэ үргөөн ябана. Тээ саана хонид тнирэн байна. Хажуудань арбаадтайхан монсогор харахан хубүүн хонидые хайшаншьеб тууха һанаатай, аха шадалаараа хашхаран, хуугайлан хоёр тээшээ гүйнэ.

Халуудажа, хүлһэн гоожожо, нюур дээгүүрнь урданхай. Тэрээн дээрэнь тооһон һуужа, зурууд болошонхой. Ядаһандаа ахайгаа Пүнсэг дуудана. Ахань — Буруугай Хоршог гэдэг үндэр сагаан сэбэр хубүүн морёор гүйлгэжэ ерээд, Пүнсэгые хараад, ехэ удаан энеэнэ...

Сонхо түрд гэжэ Пүнсэгэй бодол таһалдана. Тэрэ гэнээр гушаад жэл үнгэрөө.

Хубисхалай болоходо, Пүнсэг большевигүүдэй талада ороо бэлэй. Эсэгэнь—баян Буруу һанаа үнөөндэ ороо гү, сагай хүрэжэ ерэхэдэ, энээнтэй тэмсэхэ хүсэ шадалгүй дээрэһээ юм гү—юундэшьеб гэнтэ өөртөө гар хүрөө бэлэй...

Харин ахань хаана гээшэб? Тэрэнэй гэрһээ гаража ошоһоор, мүнөөшье болотор һураг суу дуулдаагүй.

Өөрөө Пүнсэг комсомол болоо. Граждан дайндашье хабааданан намтартай. Һүүлээрнь Борго нютагта комсомолой үүрэй секретаряар һунгагдаа. Шадаха зэргээрээ олоной хэрэгэй түлөө тэрэ оролдоо. Ороидоол 30 наһатай Буруев Пүнсэг Буруевич шэнэ тогтоһон колхозой түрүүлэгшээр һунгагдаа.

Үүдэ хэнцьеб тоншобо. Тэрэ түргэн бодожо, үүдэ нээбэ. Үүдэндэнь танигдаагүй хүн:

— Мэндэ! Би энэ колхозой шэнэ агроном боложо ерэһэн Харзуев Бимба Бамбаевич гээшэб, — гээд тэрэ гараа һарбайба.

Өгөһэйн Пүнсэг [illegible] һарбайха зуураа: «Л[illegible]0 яагаа һонин хүн [illegible]В. Гэртэ ороогүй байгаа [illegible] табиг нэй саанаһаа гараа [illegible] на», — гэжэ бодобо.

Гэртээ айлшаниие урижа, ехэ удаан хөөрэлдэбэ. Шэнэ хүнэй ябаһан хойно Пүнсэг зосоонь ямаршьеб һэжэглэнги бодолой түрөө дхиные мэдэрбэ.

Шэнэ агрономой ерэһээр, үнишье болоогүй байхада, аймагһаа түлөөлэгшэ ерэжэ, суглаа татаха тухай захиралта үгтэбэ. Харзуев эндэ юун тухай хэлсэхээ байһые мэдэхэ юумэндэл, юундэшьеб аргагүй баяртай, дуу гүнгэнэн ябана.

Зоншье сугларжа, суглаан эхилшоо. Ажал хэрэг тухай хөөрэлдөөнэй һүүлээр, Харзуев үгэ абаба:

— Колхозоймнай ажал эмхигүй болоо. Баянай хүбүүн байһан Буруев урагшатайгаар хүдэлһэн хүнүүдые зорюута хашана. Мүн баһа хүнэй һамганай хойноһоо гүйжэ, хамаг ажалаа түрүүлэгшэ мартаа, — гэхэ мэтээр хүнэй ухаанда ороогүй юумэнүүдые шашаба.

Пүнсэг агроном хоёрой хоорондо хадхуу үгэнүүдэй хаялдаанай болоһониинь тэрэ бэлэй. Агроном «хара газар малтадаг годин хорхой» гэһэн алдартай болобо. Харин Пүнсэгые «баянай таргалһан хубалза» гээшэш гэжэ тэрэнь гэмнэбэ.

Хоро үнөө нэхэгшэдэй жаргаха саг — 1937 он гаража ерэбэ. Уур сухалдаа тэнэрхэсэ байһан Бимбын мын баруун гараа үргэжэ үрдеэгүй байтар, хажуугаарнь юунһээшьеб айшаһан гүрөөһэн ходоро гүйжэ гарашаба. Хойноһоонь хара үрэгэр толгойтой баабгай мада хүлөөрөө хурдан гүрөөһые хүсэхэ һанаатай, мүшхэн гүйжэ ябаба.

Айһан, һүрдэһэн Дулма баряад ябаһан хүнгөө баабгайн урдаһаа шэдэжэрхибэ. Гэнтэ хара юумэнэй толгойдынь ерэжэ, бүгдэн углагдашахада, баабгай баргүй ехээр һүхирөөд, мэдээгээ алдан унашаба.

Дулмын харан гэхэдэ, Дондог ерэжэ ябатараа:

— Дулма, байгыш даа, буугаа, буугаа абаһууб, — гээд, һөөргөө гүйлгэшэбэ. Дулмашье хойноһоонь шадал мэдэн табиба. Энэ үедэ баабгай мэдээ орожо, бодохоёо байтараа, хүнэ ерэжэ ябахые обёорood: «Энэл хүн намайе сохибо», — гэжэ һанаад, айдаһаннинь хүрэжэ, абяа шэмэгүй хэбтэбэ, Дондогой хүрэжэ ошоходонь, баабгай гэнтэ һүрэжэ бодошобо.

Дондог абла аниргүй хэбтэһэн баабгайн үндэгэд гэн бодоходо, добтолхонь гэжэ һанаад, залд гэһэндээ һөөргөө харайшаба...

Харин гэртээ арайхан хүрэһэн Дулма басагаяа түрөө бэлэй.

Энээн тухайнь хошон хөөрөөн мүнөөшье болотор гаража байдаг.

ҮНЕЭН БА НОХОЙ

(БАСНИ)

Нэгэтэ нохой үбһэн дээрэ гараад хэбтэбэ. Үхэрэй ерээд, үбһэ эдихэ гэхэдэ, нохой сухалтайгаар хусаба:

— Яб, яб! Би шамда үбһэ эдюулхэгүйб!

Гайхаһан үнеэн нохойдо хэлэбэ:

— Үгы, ши өөрөө эдихэ бэшэ аад, юундэ намайе дүтэлүүлнэгүйбши?

— Яахаяа һанаабши? Яб, яб гэнэб!

Үнеэн нохойе мэхэлхэ гэжэ шидэбэ. Бургаһаар бүрхөөгдэһэн үдхэн ой тээшэ үнеэн биш шадалаараа гүйбэ...

Түбһэн юумэндэ тархила эрьедэг нохойгоо нүүлын эреэн жэрхи эрьюулэн гүйшэхыень хараһа.. үнеэн һанаа амар ерэжэ, бухалай нэгэ талаһаа шэмэхэлжэ эхилшоо бэлэй.

СУББОТИН Аюур,
10-дахи классай һурагша.

ГУНИГЛАЛ

Үргэн талмай бүрхөөһэн,
Үргэлжэ һагсайн ургаһан
Үнгын гоёхон сэсэгүүдэй
Үнэрынь гэжэ гайхалтай.
Ямар үнгэ үгыб даа,
Ягаад тэрэниие тоолохоб даа,
Ягаан, шара, улаан—
Ямархан хөөрхэн
талмайб даа?
Энхэрэн харанаб
гайхангяар
Эрьен, тархияа төөринэб,
Эреэн маряан сэсэгүүдые
Эхэнэр шэнги түүнэб.
Сэлмэнэ миниий досоо—
Сэдьхэл, бодол, һанал.
Саһан шэнги хайланал
Сээжэ доторхи гуниг.

БАЛЬЖИНИМАЕВ.
Дагба-Доржо

ТУГАЛ

БАСНИ

Нэгэтэ тугал нүхэдтээ
тоосолдобо.
Хэмнай эгээл шангаар
мөөрэнэб,
Хүригшэн эжыгээ
дуудагша ааб гэжэ
Хэсылдин тэрэ шангарба.
Үглөөдэрынь мүрысөөн
эхилбэ.
Шэшэржэ эхилһэн
тугалнай
Шэнгэхэн абяа гаргаба.
Үлүүсэ ехээр һайрхаһан
тэрэнэй
Үбдэг хүлынь һалганаад,
Тоосоондо тэрэ шүүгдэбэ,
Нүхэдтөө, баарһан
үлдүүлбэ.

* * *

Хэлэһэндээ хүрэхэгүй
зариман тухай
Хэлэнэл гээшэ хаб битнай.

ГАРМАЕВА Оюна,
9-дэхи классай һурагша.

ДҮҮДЭЭ

Хабартаа дулаанай
ерэхэдэ,
Хүбүүмнай томо болохол,
Хүлдэ Эрдэмнай орожо,
Хүхинжэ наададаг болохол.
Урин намжаахан үдэр
Үргэн газаешаа гарахалди.
Эрбээхэй, таршаа
эрьюулэн
Энеэн харайн гүйхэл даа.

ФЕДОРОВА Гүнсэма,
7-дохи классай һурагша.

ҺУРАГШАДАЙ ТУРШАЛГАНУУДҺАА

САГААЛГАНАЙ ҮРЕЭЛ

Үглөө эртэ газаагаа
Үбгэд, хүгшэд сан табижа,
Шэнэ жэлэй ерэһэндэ
Арюудхан дайдаяа уттаба.
Нобшо нозог байдалтай
Нохой жэлнай үнгэрбэ.
Гадар зузаан гэлсүүлдэг
Гахай жэлнай морилбо.
Энэ гараһан жэлдэ
Энхэ жаргал үреэнэб.

Хаража байһан
Бурхандаа шүтэжэ,
Ургажа ябаһан
дүүгээ дэмжэжэ,
Хүгшэд, үогэдөө
һайхиаар ургэжэ,
Элүүр энхэ
энэ дайдадаа байял даа!

ДУГАРОВА Оюна,
9-дэхи классай һурагша.

ҺАРЫН БАСАГАН

ДОМОГОЙ МҮРӨӨР

Урданай сагай уринда,
Урин сагай түрүүндэ,
Ургы сэсэгэй задаржа
байхада,
Улаан наранай шаража
байхада.
Хубшэ тайгын амитанай
Эртэй эртэй сагта,
Үбгэд хүгшэдэй
Хонгор залуу байхада,
Элеэ ехэ шубуунай
Үндэгэн байха үедэ,
Бүдүүн томо модоной
Бургаһан байха сагта,
Зээрдэ хүлэг мориной
Унагаи байха сагта,
Сурхай ехэ загаһанай
Жараахай байха сагта,
Үдэ ехэ мүрэнэй
Горхон байхада,
Сэсэрлиг һайхан ордоной
Сэсэг, набша соогуур
Сэбэр һайхан дангина
Сэнгэжэ ябаба нэгэтэ
Зулгы һайхан басаганай
Зүүн нюдөөрөө
эмнихэдэнь,
Зула сэсэг бадарна.
Алаа хонгор дүүхэйн
Баруун шодөөрөө
эмнихэдэнь,
Бадма сэсэг надхана.
Хожомдоһон дүүгээ
хүлеэһэн
Улаан шарайтай наран
Хараһаар басаганда
дурлаба,
Хахасажа ядан байба,
Эрхэ таниг һара
Ээрэмшээн байтараа
гээгдэнэндээ,
Зэмэеэ мэдэрэн аалихан
Зүдхэн татажа ерэбэ.
Хара-хараһаар дурлаба.
Халаг хухы болобо.
Аха нарандаа хандаба:
«Замби туби дээгүүр
Залуухан сэбэрхэн дангина
Зүрхыеш нэгэтэ
хайлуулхал,
Зүгөөр энээхэн дүүхэйгээ
Һуниин харуулшан намдаа
Үгэжэ хайрлыш гуйналби,
Үдэрэй сэлмэг гэрэлдэ
Үсын үедэ сэнгэн ябаташ.
Харанхы һуниин хани
болгон,
Хайрэн дангинаяа
үгэлши».
Наран дүүгээ хайрлажа,
Хэды сохээр
харамнаашье һаа,
Һайхан дүүхэн дангиные
Һарадаа үгэжэ үреэбэ.
Һайхан дангиные абаһан
Һара шамдан дээшэлбэ.
Зулгы урихан хүүхэнтэеэ
Зүрхөөрөө тэдэ нилэбэ.
Саг жэлнүүд һэлгэлдэн
байна,
Сахилза үбһэн хүхэрэн
байна,
Һарын дангинын һайхан
шарай
Һаруул гэрэлдэнь толорон
байна.

СОДНОМОВА Дарима,
10-дахи классай һурагша.

«ШЭНЭҺЭН МОДОН ЭЖЫТЭЙ»

ТААБАРИНУУД

Шэнэһэн модон эжытэй,
Хүрин гоё үнгэтэй.
(Мохин).

Хүүгшэнэй хорёо соо—
Хайладаггүй мүлһэн.
(Шулуун дабһан).

Сагаахан, зөөлэхэн,
хүйтэхэн—
Сэнхир тэнгэриин хүүгэн.
(Үүлэн).

(Һурагшадай суглуулбариһаа).

«ХОБ ЗӨӨҺЭН ХҮНДЭГҮЙ...»

(ОНЬҺОН ҮГЭНҮҮД)

Хоб зөөһэн хүндэгүй,
Худалаар хэлэлэн өөдэгүй.
Гэсэрые һажаежа,
баатар боло,
Маизан Гүрмэ төөдэйс
һажаажа, сэсэн боло.
Сэсэнэй эхин—эсэгэһээ,
Сэдьхэлэй гүн—эхэһээ.
Холые зориһон хүлэг
һайхан,
Хожомойхин; бодомжолһон
эрэ һайхан.
Холхиндог гутал—
хүлэй зоболон,
Хэмхой хүн—
хотын зоболон.
Болгоомжотой хүн
болзор табидаг,
Бодолтой хүн
боосоо шүүдэг.
(Һурагшадай суглуулбариһаа).

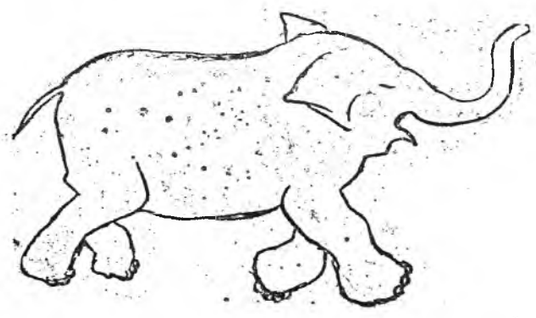

ШОРГООЛЗОН ХЭЗЭЭ ТОМО БОЛОХОБ?

ОНТОХОН

Урда сагта болоһон ушар ха. Уян нугархай, матархай бэетэй шоргоолжон адар томо бэетэй заанай шэнээн үндэр байһан юм. Зантагар ехэ шоргоолжон бар хүсэтэй байхаһаа гадна, һанаан хэнтэг, дайралдаһан лэ юумэеэ минии гэхэ, ан амитад, хорхой шумуулнуудые тэһэ гэшхээд, гэр байрыень һандаргаад ябашадаг бэлэй.

Тэсэхэеэ болиходоо, тэдэ амитад бурханда ошожо, гомдол оруулха гэжэ шиндэбэ. Элдэб ушар тухай дэлхэй түбеэр дары түргэн дуулгадаг алтан урга шэрэһэн алаг шаазгайда энээн тухай ошожо дуулгахыень даалгаба.

Шаазгайшье удаан хүлеэлгэнгүй, тэрэ дороо байра дээрээ хэды-еды шаханаад, холын харгыда шамдан гараба. Бурхан багшада ошохо зам мэдэхэгүй дээрэһээ 3 һара тэнэжэ, арайхан гэжэ дэдын орондо хүрэбэ ха.

Заха хизааргүй үргэн дайдаар урагшаа үлеэһэн һалхинда түүгдан уруудаба, үгсэбэ, хүбэн сагаан үүлэндэ шаггагалдаад, хойто талыень ходо нэбтэ хараашалба.

Гэнтэ тэрэнэй үйтаншье һаа, хёрхо нюдэндэ үзэгдөөгүй һайхан үзэсхэлэнтэ ордон үргөө яларжа, толоржо байба.

Шаазгай олон мянган амитадай амшнай хэрэгээр ябаһан хадаа удаан бодолгото болонгүй, үргөө тээшэ шэглэбэ.

Алаг шаазгайн ордон соо орошоод, эржэн танаар шэмэглэһэн үһөө өөдэ шэртэшөөд байтар, хонхын ханхинаха абяан дуулдаад, Бурхан багша мүн бэээрээ урдань һууба

Дэмэ сагта хэлэеэ амандаа хэнгүй шашадаг шаазгай нэгэ хэды соо бүлхи залгижархиһандал, нюдэеэ бэлтэгэшүүлэн, һүүлээ годогонуулан, һалганан байба ха.

Бурхан багша тэрэниие хёрхоор хаража байтараа: «Энэ холын аянда гараһаншни ямар нэгэ ушартайл ха. Доодо замбиин жэгүүртэн, ямар хэрэгээр ерэбэш?» — гэжэ һураба ха. Урин налгай, онеэбхилэд гэһэн шарайень шаазгай харахадаа, амияа даража, ерэһэн хэрэг тухайгаа хэлэбэ:

«Манай орон нютагта томо бүдүүн, сагаан заанай зэргэ зантагар шоргоолжон байрлашанхай Амитан зониие, хорхой шумуулнуудые дорможолно, дэбһэнэ. Һандарал, түйбэ татана. Тэсэжэшье, тэмсэжэшье ядаһан амитад таньһаа туһа эрихыемни элшэ болгожо, танда эльгэгээл», — гэжэ шаазгай дуулгаба. «Дуулаа һэм. Гэм зэмыень дахин хаража үзөөд, хэмжээ абахаб. Мүнөө буса», — гэжэ Бурхан багша айладхаба.

Шаазгайшье хэрэгээ бүтээхэдээ, гэр тээшээ шамдуу тэхэрибэ. Бусажа ерээд, һоннёо дуулгаха гэхэдэнь, дутэ наагуур хэншье, юуншье хараганагүй, үзэгдэнэгүй. Ан амитад, хорхой шабхайнуудшье булта һүрөөтэй, аймшагтай дайсанһаа бээ нюужа, далда газарта хорошоһон байба.

Дуудажа, ооголжо ядахадаа, шаазгай уурхай тээшээ нидэшэбэ.

Үглөөниинь алтан шаргал наранай өөдөө мандан гарахада, ан амитад мүн лэ һэргэшэн, газаашаа дугташаба. Тээд гэнтэ үнөөхи дайсанаа һанажа, мэгдэн һөөргөө хоробо Боролжын үбэртэ зуурахяяа һанаһан борохон борсогорхон туулай бохигорхон хүл дээрээ дэбхэрһээр, байраһаа һүрэжэ, талмай дээрэ гарашаба.

Тэрэнэй нишэ тишээ айнгяар хараашалхада, нюдэнэйнь хараада аймшагтай шоргоолжон харагдабагүй. Гайхаһан туулай бэшэнээ дуудажа, оршон тойронхи тохой булангуудые дууһан шэншэбэ, анхаралтай гэгшээр мүшхэбэ.

Гансал хюмһанай зэргэ, урдань дүтэ нааша үзэгдөөгүй бишыхан амитанай өөрһөө хоёр дахин ехэ, хүндэ ашаа нюрган дээрээ һөөл зохидоор шэрээд ябахые обёоржорхибо.

«Үгы, энэмнай хэн, юун гээшэб?» — гэжэ амитад дарья табилдаба.

Харюудань тэрэ амитан толгойгоо гунхылгаһан зандаа: «Хүлисыт даа, битнай танай урда ехэл зэмэтэйб даа»,—гээд хэлэжэ байба.

Бард гэһэн амитадай харан гэһэй, оло дахин бага болошоһон шоргоолжон нюдөөшье үргэхэ нюургүй, хайрлахаар юумэн байжа байба ха.

Олон амитадай ами хороһон, хайрлаха сэдьхэлгүй, бүдүүгэй, бодолгүй шоргоолжон Бурхан багшын зарлигаар ингэжэ хэнээгдэһэн байгаа.

Хэзээ нэгэтэ хуушан түхэлөө олохын тула һайн юумэ хэхэ, сэбэр сагаан һанал бодолтой байха, нүгэлөө дууһан арилгаха ёһотойгоо тэрэ һайн мэдэрбэ.

Тэрэ сагһаа хойшо шоргоолжон ажалша гээшэнь аргагүй, «ой тайгын ариг сэбэрые сахигша» гэжэ нэршэнхэй, үбдэһэн зониие аргалхада аша туһатай эм дом үгэдэг юм.

Теэд хэзээ шоргоолжон томо болохо гээшэб?

ЦЫБЖИТОВ Хутаан,
7-дохи классай һурагша.

Соёлой һонин

НЮТАГАЙХИДТАЯА УУЛЗАБА

Дэрэстэйн дунда һургуулиин һурагшад болон багшанар нютагайнгаа хүбүүн, хүүгэй медицинскэ институтдай юрэнхы физиологиин кафедрые даагша, медицинскэ эрдэмэй доктор, профессор Леонид Иннокентьевич Корытовтай һонин уулзалга эмхидхэбэ.

Л. И. Корытов 1960 ондо Дэрэстэйн дунда һургуулиин дүүргэгдэ, Эрхүүгэй медицинститутда абтаһан юм. 1955 ондо институдаа дүүргэһээр, аспирантурада орожо һуралцаа үргэлжэлүүлхэдээ, медицинын эрдэмэй доктор, профессор, Социалис Ажалай Герой, Эрхүү хотын иргэн эрхэтэн, Россин Федерацийн болон Буряад Республикын эрдэм ухаанай гэбьята ажал ябуулагша Л. И. Никитинэй хүтэлбэриин доро эрдэм мэдэсээ шуналгаар дээшлүүлээ. А. И. Никитин тэрэ үедэ Эрхүүгэй медицинскэ институдай ректор байгаа юм.

Леонид Корытов 1968 онд аспирантураяа амжалтайгаар дүүргэһээр, физиологёор ба хоол болбосоруулалар медицинын эрдэмэй кандидадай диссертаци хамгаалаа һэн.

Доцент Л. И. Корытов 1990 ондо Москвада Росси Медицинын эрдэмэй академиин дэргэдэ докторой диссертаци хамгаалаа. «Хүшэр хүндэ эрхэ байдалда хүнэй бэе махабадай шэлжэн дадалга» гэһэн темээр диссертаци бэшэбэ. 1992 ондо Россин Федерациин Министрнүүдэй Советэй дэргэдэхи Дээдэ аттестационно комисси тэрээндэ физиологиин доктор гэһэн нэрэ зэргыень баталаа һэн. Харин үнгэрһэн 1994 ондо А. И. Корытовта Россин Академиин Естественнэ эрдэмэй гэшүүн-корреспондент болоод Нью-Йоркын Физиологическа эрдэмэй академиин гэшүүнэй хүндэтэ нэрэ зэргэнүүд олгогдобо.

1978—1981 онуудта Леонид Иннокентьевич Африкын Гвиней гүрэнэй түб Конакриин университедэй медицинын факультедтэ багшаар, экспертээр ажаллаха зуураа, Африкын Сенегал, Мали болон бусадшье французь хэлэтэ оронуудай университедүүдэй медицинын факультедүүдтэ теоретическэ дисциплинэ заалгые хүтэлбэрилэлсээ һэн.

Манай нютагай эрдэмтэ хүбүүнэй ажаллажа байгаа Эрхүүгэй медицинын институт уласхоорондын университет гэһэн нэрэ солотой болобо. Тиимэһээ эндэ Энэдхэгһээ, Хитадһаа, Японһоо, Монголһоо, Израильһаа, Палестинэһээ болоод Африкын оронуудһаа олон студентнүүд һурадаг болонхой.

Нютагайхидтаяа уулзалгын үедэ Л. И. Корытов анхан заалгаһан багшанараа: Х. Д. Гочеевае, Б. Д. Лубсановые, Н. Ф. Лобозеровые болон эрдэм-шэнжэлэлгын хүдэлмэридэ шуналтай байхыень уридшалан хэлэһэн биологиин багша О. Т. Васильевае дулаанаар дурсаба.

Гадна тэрэ хамта һураһан, мүнөө Дэрэстэй тосхондоо наһанайнгаа амаралтада гараад ажаһуудаг Г. С. Пашинскаятай, түрэл һургуулидаа ажаллажа байдаг Э. С. Цыремпиловатай уулзаа.

Эдэ уулзалгануудай үедэ нютагай аха классуудай һурагшад болон багшанар Эрхүүгэй уласхоорондын медицинын университет тухай, тэндэ абтаха конкурсын гурим тухай, эрдэмтын харинин оронуудаар албанай хэрэгээр ябаһан тухай, мүн ерээдүйнь түсэбүүд тухай олон асуудалнуудта һонин харюунуудые абаа һэн.

Түгэсхэлдөө Л. И. Корытов нютагайнгаа багшанарта энэ бэрхэшээлтэй үе сагта тэсэбэриттэй, найдалтыегаар ажаллахыень, һургуулиингаа шабинарта ханалгатай, журамтайгаар хэшээлнүүд тээ ябажа, наһаһан хараалһанаа хүсэлдүүлжэ байхыень хүсэбэ.

Б. БАДМАЕВ,
журналист.

Зэдын аймаг.

ХҮГЖЭМЭЙ НАЙРАМДАЛТА ХҮСЭН

БУРЯАДАЙ ГҮРЭНЭЙ филармони 1994—1995 онуудайнгаа сезониие февралиин 6-да нээбэ. Энэ сезон бүри нёдондо намар, октябрь соо, нээгдэхэ байһан аад, мүнгэнэй дуталдаһан ушарһаа 4—5 һараар, хабар хүрэтэр шахуу һаатаба ха юм.

Оперо, баледэй театр соо болоһон концертын 1-дэхи хубы оркестрэй гүйсэдхэһэн Ж. Бизегэй «Менуэдээр» нэгдэд, немец композитор Роберт Шуманай оркестрэй виолончель дээрэ наадаха «ля-минор» концерт гол һууриэ эзэлээ. 1850 оной октябрь соо зохёогдоһон энэ концертые алдарта виолончелист СССР-эй арадай артист Даниил Шафран гүйсэдхэбэ. Энэ хүгжэмшэн хоёр жэлэй урда тээ Улаан-Удэдэмнай концерт табиһан гэжэ һануулая.

Хоёрдохи хубиин эхиндэ Иоганн-Себастьян Бахай «Ари» гэһэн бишыхан аад, һаруул тунгалаг, уянгата зохёолые оркестр гүйсэдхёё. Энэ хубиин болон бухы концертын гол үйлэнь — француз зохёолшо Альфонс Додегэй «Арлезианка» гэһэн зүжэгтэ Жорж Бизегэй бэшэһэн хүгжэмтэ хоёр сюитэ болоно. Зүжэгынь тэрэ үеын француз баяшуулда таараагүй, уданшьегүй тайзанһаа хуряагдаа һэн. Юундэб гэхэдэ, нэгэл жэлэй урда тээ, 1871 ондо, Парижай Коммунын буһалгаан болоһон байгаа бшуу. Тиигээд ерэхэдэнь, «Арлезианка» гэһэн зүжэгэй үйлэдэгшэ гол нюурнууд, геройнуудынь эгэлэй арадай түлөөлэгшэд, ажалшад байһан тула баяшуулай дурагүйдэнэниньшье ойлгосотой. Энэ талаһаань абажа харабал, «Арлезианкын» хүгжэм Ж. Бизегэй дүрбэн жэлэй һүүлээр зохёоһон «Кармен» гэһэн алдарта оперые һануулна. Тиимэһээ эдэ сюитэ тэрэнэй бэлэдхэлынь байгаа гэбэл, алдуу болохогүй.

Хабар хүрэтэр хожомдоошье һаа, симфоническа сезоной эхилһэниинь лэ эрхим гэжэ һанагдана. Хүл, толгойгоо алдаһан мүнөө сагта Буряад ороноймнай нислэлдэ нимэ хүгжэмэй зэдэлжэшье байһаниинь гайхалтай. Мүнөөнэйхиһөө һайншье сагта манай хотодо симфоническа концертнүүдэй болодогынь, оперо, баледүүдэй табигдадагынь юрын хэрэг бэшэ һааб даа. Эдэ мэтые сэгнэхэ, энээгээр омогорохохэрэгтэй.

Оркестрэй байдал тон хүндэ. Һайн гэхэһээ жиирэйшье шанартай инструментнүүдэй үнэ сэнгынь диилдэшэгүй. Хүгжэмшэдэй салингынь бага аад, удааналр һаатадаг.

Гаргаша ехэтэй иимэ юумэн хэндэ хэрэгтэй юм гэжэ зариман хэлэхэдээ болохо. Үгыл даа, хэрэгтэй гэжэ харюусаха дуран хүрэнэ. Нэгэдэхэер, симфоническа хүгжэм европын сёёлой эрхим түйлалтануудай нэгэн, хүнэй оюун ухаанай хүмүүжэл болбосоролдо тон ехэ удха шанартай зүйл болоно бшуу. Ородой симфоническа хүгжэм Баруун Европын классикын хүмүүнлиг, оюун сэдьхэлэй баялиг хубинень гүйсэд халмажа, улам арьбажуулһан байна. Хоёрдохёор, мүнөөнэй бэрхэшээлнүүд тон түрүүн манай ухаан бодолһоо уг унгитай һэн тула хүмүүжүүлхы, жабхалан түгэс удхатай хүгжэмэй үүргэнь энэ үедэ улам дээшэлхэ зэргэтэй болоно.

Баһа буряад зондо иимэ юумэн хэр хабаатай гээшэб гэжэ маргахаар. Үнэхөөрөөшье, симфонишье, оперошье Буряадтамнай дүшөөд, табяад жэлэй саана биий болоо һааб даа. Октябриин хувисхалай һүүлээр буряад сёёл үзэгдөөгүйгээр һалбаран хүгжэбэ гэжэ соносхоһоор байжа, нэгэ мэдэхэдээ, ундэһэн хэлээ алдахын эрмэгтэ тулажа ерэһэнээ мэдэрээ һаабзабди. Гэбэшье классическа хүгжэмэй гуламта болоһон гүрэнэй филармониин, оперо, баледэй театрай тогтоод, дэмбэрэл ехэтэй хүдэлмэрээ ябуулжа байһан үшар хубисхалай һүүлээрхи соёлоймнай арсашагүй бодото туйлалтань болонол даа.

Театр, филармонимнай гансашье гайхамшагта дуушадаараа сүүрхадаг бэшэ ааб даа. Эдэмнай олон мэргэжэлтэдэй хүдэлдэг орёо байгууламжа бүридэлтэй ехэ эмхи зургаанууд хамнай. Болбосорол, бэлэдхэл түгэс мэргэжэлтэдээр баян Россин туһаламжагүйгөөр манай эндэ нимэ юумэнэй бин болохоньшье хэсүү һэн бэшэ. Гансашье оркестрые абаад үзэхэдэ, ондо ондоо мэргэжэлтэй хэды олон хүгжэмшэд хэрэгтэй гээшэб! Нимэ оркестр, бэлигтэй бэрхэ пианист-концертмейстернүүдгүйгөөр манай дуушад өөһэдынгөө бэлигые гүйсэд гаргажа шадаха байгаа аал? Үгыл даа.

Харинин хүгжэмэй зохёолнуудые гүйсэдхэдэг бурлад яһанай дуушадһаа гадна, оперно театр, филармониин оркестр үндэһэн соёлдомнай ямар нэмэри оруулаа юм гэхэ. Тэд дэлхэй дээрэ нэрэеэ нэрлүүлһэн театртайбди, хэниинь хэн гэшэгүй бэлигтэй, бүхэли бүлэг, гайхамшагта дуушадтайбди гэжэ һанахада, досоо ужам боложо, омогорхолой мэдэрэл түрөөдхидэг.

Үндэһэ яһатанай харилсаанай талаар энэ үшар ямар ехэ хүмүүжүүлхы удхатай гээшэб! Хэрбэеэ ородой агуу-ехэ соёлой туһаар манай хотодо хүгжэмэй иимэ гуламтын тогтоогүй һаа, манай дуушад бэлигээ мүнөөнэйхидэл ялас гэмээр элирүүлжэ шадахагүй байгаал ха.

Ородой вокальна һургуулиин шаби хүмүүжэмэл, агууехэ солотой ородой Санкт-Петербургын Мариинска театрай солистка Валентина Цыдыповагай нёдондоной февралиин 8-да түрэл Буряадайнгаа оперно театрай тайзан дээрэ табиһан концерт һанаанһаа гарадаггүй. Хёморол бутаралай шэнжэтэй үзэгдэлнүүдэй байд гээд лэ эндэ-тэндэ тохёолдожо байдаг мүнөө сагта ородой эрхим театрай түрүү солистка болоод ябаһан буряад басаганай жэшээ үндэһэ яһатанай найрамдал нүхэсэлэй хэды ехэ үлзы дэмбэрэлтэй гээшэб!

Эдэ бүхы ушар үзэгдэлнүүдэй удха шанарые олон-ха хүнүүд үшөөл ойлгоха.

Филармониин ... тэ, оперо, баледэй ... эрхим мэргэжэлтэй ... шэд, дирижернууд бо... жиссернуудай дуталда... рэһээ түб хотонуу... дэниие уриха баатай... додог. Теэд яахаб? ... даашье дээдэ шатын... хэлтэй иимэ мэрг... үндэһэн арад соо... олоор гаража ерэшэ... хэлэхэнь хэсүү. ... нимэ мэргэжэлтэдэй ... тэды бин болоошье ... тус ушарнуудта онсо... шээлнүүдые уриха хэ... раад лэ байха гэжэ ... на. Хүгжэнги оронуу... нимэ заншал бин ха... Тиинһээ тиитэрээ г... нүүд гэжэ байдаг ха...

Ондоо тээһээ хүг... дые уриха, филарм... театрай хүдэлмэридэ ... дуулнабди гэжэ су... гүй. Нёдондо Екатер... гын залуу дирижёр ... Соснин хотодомнай ... хин ерэжэ, оперонуудта... фоническа концерт... оркестрые хүтэлбэ... Мүн Москвагай онсо ... тэй залуу пианист ... Сергеенэ нёдондо хаба... мар филармонидомнай ... даа. Иимэ хүгжэмшэдэ... лармониин концерт... оперо, баледэй зүйл... хабаадалгань хүгжэмд... ратайшуулай дунда о... нирхол үүсхэдэг байгаа...

Урда жэлдэ мана... һайн танил болоһон ... Соснин дээрэ дурсг... филармониин сезоной ... тын концертын үедэ о... рые хүтэлөө. Февралиин ... да тэрэ «Кармен» ... гүйсэдхэлгые хүгжэмэй ... лаар амжалтатайгаар ... ридаба. Тиимэнээ ... Шафран, Тимур Се... Юрий Соснин мэтын ... тэйшүүл манай хотодо ... шалжал байһай гэжэ ... хөөр лэ. Юундэб ... мүнөө үеын Буряад ... арадай оюун ухаанай ... һэргэн хүгжэлтэдэ, ... яһатанай эбэй ёһоор ... даралгада классическа ... жэм сэгнэшэгүй ехэ ... дүүргэнэ, саашадаа ... ехээр дүүргэхэ гэжэ ... шэб.

Н. БАДМАРИНЧИНОВ.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Дм... Шафран.

Д. АЛТАЕВАЙ ф...

УРМА БАЯР ТҮРҮҮЛБЭШЬЕ, БОДОМЖОЛХООР БАЙБА

Уран бэлигээ, соёл болбосоролоо, ундэһэн ёһо заншалнуудаа мартаагүй, тэдэнээ сагай эрилтээр тон бодомжотойгоор хүгжөөжэ, дэлгэрүүлжэ ябаһан арад бэшэнтэй худхаржа, үгы болодоггүй гээшэ ааб даа. Һүүлэй хэдэн жэлэй туршада энэ талаар манда горитой хүдэлмэри ябуулагдана. Нэгэ хэды жэлэй үнгэрхэдэ, эдэ хэмжээ ябуулганууд ашаяа харюулха бээ гээд найдахаар.

Сагаан һарын гарахын тээ урдахана Буряад Республикыц Соёлой министерствын. Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэлэй үүсхэл ороддолгоор эмхидхэгдэһэн дорохоо ургажа ябаһан бэлигтэй залуу артистнуудай зохёохы ажалда зорюулагдаһан үдэшэ эмхидхэгдэй ... жээндэ үнгэрбэ. Бүхэроссин, Буряад Республикада хото болоо, худөө нютагүудта соносхогдоһон конкурс, харалганууда онсо шалгарһан залуу артистнууд энэ үдэшэдэ эдэбхитэйгээр хабаадаһан, уран бэлигээрээ сугларагшадай зүрхэ сэдьхэл нилээд доһолгоһон байна.

Зохёохы үдэшэдэ хабаадаһан залуу дуушад, хатаршад болон хүгжэмшэд аха нүхэдэйнгөө бэлиг шадабарие бүри дээшэнь үргэжэ ябаха арга боломжотой байһанаа эндэ гүйсэд гэршэлжэ шадаа. Түрэл арадайнгаа аялга дуунуудые Дугаржаб Дашиев, Ким Базарсадаев, Галина Шойдагбаева, Валентина Цыдыповадал адлар дэлхэй дээрэ зэдэлүүлжэ, эрхим сэгнэлтэнүүдтэ хүртэхээалам эдэ нүхэднай. Ушар иимэһээ зохёохы энэ үдэшэдэ хабаадаһан залуу бэлигтэнине энэ тэмдэглэл соогоо нэрлэхэ дуран хүрэнэ.

Эдэмнай хэд бэ гэбэл, Ленинэй орденто оперо болон баледэй академическэ театрай дуушад Баатар Будаев, Тогмит Танхаев, Шагдар Зондуев, Дамба Занданов, баледэй артист Менгилен Сат, дуу, хатарай «Байгал» ансамблиин дуушад Жаргал Бадмацыренов, Сыдып Банчикова, Баярма Раднаева, хатаршад Сергей Аюшеев, Марат Цыремпилов, Астрахань хотодо болоһон бүхэроссин конкурсын лауреат ятаг дээрэ наадагшадай ансамбль, «Тэнгэри» студиин дуушад Елена Антонова, Андрей Чимитдоржиев, Улаан-Удын хүгжэмэй колледжын бэлигтэй оютад Эржена Базарсадаева, Олег Шитин, Владимир Соковиков, Зүүн Сибириин соёлой институдай оютан, уласхоорондын конкурснуудай лауреат Дарима Цыренжапова, 1994 ондо Варна хотодо үнгэргэгдэһэн баледэй артистнуудай уласхоорондын конкурсын тусхай шанда хүртэгшэ, Улаан-Удын хореографическа училищиин 9, дэхи классай һурагша Людмила Доксомоваһаа гадна, Улаан-Удэ хотын хүгжэмэй һургуулинуудай эдир бэлигтэн олоор хабаадажа, харагшадай һайнаал, магтаалда хүртөө.

Энэ үдэшэ буряад, ород, монгол дуунууд олоор зэдэлхэһээ гадна, дэлхэйн оперно искусствын алтан жасада орохоо бүтээлнүүдһээ хэһэгүүд гүйсэдхэгдөө. Уян, нугархай бэетэй басагад, хүбүүд монгол, ород, хитад, солонгос, хальмаг арадуудай хатарнуудые шадамараар гүйсэдхэһэн байна. Зүгөөр нэгэшье буряад хатарай харуулгдаагүй байһаниинь халагламаар. Энэнь ямар шалтагаантайб? Һүүлэй үедэ буряад хатарнуудые шэнээр зохёон табиха хүнүүд дуталдана гэһэн бодолдо абтахаар байба. Жараад, далаад онуудай үеэр бэлиг шадабаритай артистнууд Гергесовагай, Тумуровагай, Егоровой зохёоһон хатарнууд онсо шэнжээрээ илгардаг байһан гээшэ. Эдэ нүхэдэймнай табиһан хатарнууд мүнөөшье үргэнөөр харуулгдаһан зандаа. Ушар иимэһээ республикын Соёлой министерство үндэһэн буряад хатарнуудые шэнээр зохёон табиха хэрэгтэ анхаралаа хандуулха бээ гээд найдамаар.

Гурбан час тухай болоһон концертын түгэсхэлдэ залуу бэлигтэнине амаршалга болобо. Буряад Республикын соёлой министр Г. Струбинов, Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэлэй президент Д-Н. Дугаров, Улаан-Удэ хотын эмхинүүдэй, эблэлнүүдэй түлөөлэгшэд, олзын хэрэг эрхилэгшэд тайзан дээрэ гаража, залуу бэлигтэндээ үреэлэй үгэнүүдые хэлэһэн, уран бэлигээ улам мүлижэ ябахыень хүсэһэн, дурасхаалай бэлэгүүдые барюулһан байна.

Д. ХУБИТУЕВ.

Үнгэтэ юртэмсын нюусанууд

МУУ НҮЛӨӨТЭЙ

Банкда хүдэлдэг алба хаагша Ричард Фицруэйн хажууда нэгэ бага байхада, тархимнай үбдэжэ эхилдэг гэжэ хажуудань хүдэлдэг нүхэдынь нэгэтэ бэшэ мэдэрдэг бэлэй. Фицруэй өөрөө нимэ байһанаа огто ойлгоогүй мэтэ байдаг һэн. Урданайхидаал адли нүхэдэйнгөө урдаһаа энеэбхилэн байдаг хадань тархиин үбшэн тэрээнһээ дулдыдан бин болоно гээд хэлэхэ хүн олдохогүй байгаа ааб даа.

Нэгэтэ Рождествогой һайндэртэ тэрэ томо хара багаар толгойгоо болон нюурайнгаа дээдэ хажууе бүглэнхэй ерээ һэн. Тэрэнэй нэрэеэ хэлээгүй һэн хойнонь олон зон тэрээнтэй хөөрэлдэһэн шоглоһон, архи ууһан, хатарһан байгаа. Энэ удаа хэнэйшье тархи ороодоо үбдэбэгүй.

Хара баг хэнэй үмдөөд ябаһан тухай мэдэхэдээ, Ричард Фицруэйдэ сэхыень хэлжэ хөөрэлдэбэ. Тэрэнь айхабтар ехээр гайхаба, гунигдаба, яаха, хээхэеэ ойлгожо ядаба. Тиихэдэнь тэрэниие һамааруулаад, эмшэдтэ ошо гэжэ сугтаа хүдэлдэг нүхэдынь дурадхаба.

Һүүлэй һүүлдэ Фицруэйн био-хүсэниинь бага гэжэ тодорбо. Тиимэнээ дутуу хүсэеэ хүсөөхын тулада Ричард ондоо зонһоо харасаараа биохүсэ «һорон» абадаг байба бшуу. Өөртэнь энээнэй туһатайшье, хэрэгтэйшье байгаа һаань, ондоо зондо үбшэнтэй, аюултайшье байдаг юм.

Энэ һайн хүдэлмэрилэгшэтэй хахасахагүйн тулада, сугтаа хүдэлдэг нүхэдынь нэгэ арга олобо. Тиихэдээ Лондоной тон эрхим ательдэ плюшээр оёгдоһон абажур захлад, Фицруэйн тархидань угладаг болоо. Инхэдэнь хажуудань байһан зонойнь тархинууд үбдэхээ болино.

Хүсэ абахын тулада Фицруэй тон номгохон хоёр нохойтой болобо. Удынгөө хоол барижа һуухадаа, тэдэнээ хажуудаа асаржа һуулгаад, тэдээн руугаа ходо хаража байдаг, өөрһөө холо огто табидаггүй.

— Юумэн хуу һайн болонхой. Иимэ аргаар элшэ хүсэ абалга намда тон таарамжатай. Тойроод байһан зондо һаад ушаруулаагүй, хоро хүргөөгүйл һаамин, болоо юм аабза. Абажураа тон зохидхоноор оюулааб, зөөлэн үмдөөд байхада зохид. Харин нохойнуудин тон номгохонууд, намда хүнүүдые яһала һолгэнэ,— гэжэ Фицруэй журналистнуудтай уулзахадаа хөөрэбэ.

П. ВОГ.

(«Скандалы» һонинһоо абтаба).

Спорт — Спорт — Спорт — Спорт

ТОБШОХОНӨӨР...

БИАТЛОН. ЛВРЗ-гэй спортын клубай директор, биатлонист Игорь Анатольевич Минаевай 60 наһанай ойдо зорюулагдаһан баяр ёһолол һаяхан болобо. Спортын ветеранай түрэһэн үдэртэ зорюулагдаһан баяр ёһололдо Улаан-Удын локомотив вагон-заһабарилгын заводой директор А. С. Коренев хабаадажа, тэрэниие үнэн зүрхэнһөө амаршалаад, саашадаа заводой худэлмэришэдэй худэр шамбай, омог дорюун ябахын тула бухы хүсэ шадалаа элсүүлхыень хүсэбэ. Тиигээд заводой дирекциин зүгһоо дурасхаалай шагнал барюулаа. ЛВРЗ-гэй спортын клубай түрүүлэгшэ В. Д. Филатов мүн лэ амаршалаад, ута наһа, удаан жаргал үреэбэ.

БОКС. Спортын элдэб зүйлнүүдээр Монголой түрүү һуури эзэлхын түлөө нэмэл мүрысөөнүүдтэ манай республикын түлөөлэгшэд амжалтатайгаар хабаадаһан байха. Тусхайлбал, манай хүндэ шэгнүүртэй суута барилдаашан Илья Гармаев дүрэ буляалдалгын барилдаанда хабаадажа, түрүү һуури эзэлээд, Монголой абарга чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртөө һэн. Харин мүнөө манай республикын боксернууд Монголой арһан бээлэйн шадабаритадтай хамта Эрдэнэт хотодо һорилго бэлэдхэл хээд, февралиин 23-һаа Улаан-Баатар хотодо үнгэргэгдэхэ Монголой түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ хабаадахань. Спортын мастернууд Эрдэни Султумов, Эрдэни Бабудоржиев, Баяр Будаев, Вадим Федяев, Жаргал Бадмаев, Анатолий Кицелев болон бусад Буряадай суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдана.

УРАН ГАЙХАНАЙ ГИМНАСТИКА. Спортын энэ зүйлөөр республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн һаяхан Улаан-Удын хүүгэдэй уран бэлигэй болон зохёохы ажалай ордон соо болобо. 30 гаран басагад мүрысөөндэ хабаадаһан байгаа. Тренер Зоя Константиновна Синяевагай һурган һоридог басагад гоё һайхан арга шадабаритай, уян нугархай байһанаа харуулаа. Улаан-Удын хоёрдохи һургуулиин 7-дохи «А» классай һурагша Настя Чебакова мастерта кандидадуудай дундаһаа шалгарба. Мастерта кандидат Маша Гаврилова Белгород хотодо үнгэргэгдэһэн сехэ мүрысөөндэ һайн талаяа харуулжа, мэргэжэлтэдэй магтаалда хүртөө һэн. Хоёрдохи һургуулиин 10-дахи классай һурагша Вероника Мархакшинова спортын мастерай нормативнуудые дүүргэнхэй. Мүнөө тэрэ республикын чемпионой нэрэ зэргэдэ гурбадахяа хүртэбэ. Тэдэнэр бултадаа зонын наадаанда хабаадаха юм.

ХҮНГЭН АТЛЕТИКЭ. Кроссой урилдаагаар «Гран-при» шанда хүртэхын түлөө уласхоорондын мүрысөөн Францинин Туркуани хотодо болобо. Эндэ дэлхэйн хүрдан сүлхэ урилдаашад хабаадаһан байгаа. 10 километр 300 метрэй зайда үнгэргэгдэһэн урилдаанда Кенийн суута урилдаашад түрүүшын гурбан һуури эзэлээ. Марокклын түлөөлэгшэ дүрбэдэхи, Франциин хүнгэн атлет табадахи һуурида гараба. Улаан-Удын гарнизоной сэрэгэй алба хаагша Юрий Чижов Россин суглуулагдамал командын гэшүүдэй дундаһаа онсо шалгаржа, энэ зайе 29 минута 58 секунда соо гаталжа, эрхим зургаанай тоодо оробо. Тренер Виктор Трунев түрэнэй амжалтада ехэ габьяатай юм. Буряадай багшанарай институдай оютан Сергей Федотов 22-дохи һуурида гараһан байгаа.

* * *

Кроссой урилдаагаар «Гран-при» шанда хүртэхын түлөө уласхоорондын классай заншалта мүрысөөн февралиин 21-дэ Бельгидэ болобо. Россин суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдажа, манай республикын атледүүд Сергей Федотов, Юрий Чижов гэгшэд энэ урилдаанда хабаадаһан байгаа.

* * *

Хүнгэн атлетикээр Россин түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн февралиин 25—26-да Волгоград хотодо үнгэргэгдэхэнь. Спортын мастернууд — эгэшэ дүүнэр Вера болон Наталья Чистякованууд, Владимир Бородихин гэгшэд манай республикын нэрэ хүндые хамгаалха. Россин Федерациин габьяата тренер Б. В. Мироманов тэдэнэртэй хамта ошолдохо юм.

ҺУР ХАРБАЛГА. Россин түрүү һуури эзэлхын түлөө үеэлэй мүрысөөн февралиин һүүл багта Санкт-Петербург хотодо болохо. Уласхоорондын классай спортын мастернууд Бальжинима Цыремпилов, Валерий Лысенко, Гэрэлма Эрдынеева, спортын мастернууд Жанна Тухалова, Елена Ефремова, Туяна Гончикова, Владимир Ешеев болон бусад тэндэ Буряад ороной нэрэ хүндые хамгаалха.

ФУТБОЛ. «Үбэлэй бүмбэгэ» гэһэн шанда хүртэхын түлөө мүрысөөн үргэлжэлнөөр. 10-дахи турта дүрбэн наадан Зүүн Сибириин технологическа университедэй футболой талмай дээрэ болобо. Хүүгэдэй спортын 6-дахи һургуулиин һурагшад Дивизионнын сэрэгэй алба хаагшадые 3:0 тоотойгоор шүүгээ. «Мотор» болон «Стекольщик» команданууд уулзалга һоинрхолтой, шанга тэмсэлдэ үнгэрбэ. Түрүүшын таймда алишье команданьтоо нээжэ шадабагүй. Хоёрдохи таймай 19 минутада шэлэй заводой команды добтологшо Чингис Чойбалсанов тоо нээбэ. 3 минутын үнгэрхэдэ, «Моторой» добтологшо Андрей Горбатых талмайн тэг дундуур добтолходоо, хэдэн хамгаалагшадые мэхэлжэ, харюугай бүмбэгэ сохижо оруулаа. Тиигэжэ энэ наадан тэнцэлгээр дүүрэбэ—1:1.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

Шанга тэмсэл

Сагаалганай һайн зорюулагдажа, хүүгэдэй да буряад шатараар ... сөөн үнгэргэгдэбэ. 26 ... бүүд, басагад хабаа... байгаа.

Нэгэдэхи турһаа гур... хи тур болотор Улаан-... 14-дэхи һургуулиин ... ша, нэгэдэхи разрядтай ... Бочкарев, түмэр замай... леджын һурагша Сергей ... заров гэгшэд һайнаар ... дажа, урагшаа гараһан ... гаа. Дүрбэдэхи турта ... нэр уулзахадаа, ... бэрхэ наада харуулжа, ... Бочкарев илалта ... байдалаа батадхаһан ... юм. Саашадаа Булат ... хоев, Яша Могзоев ... дые шүүжэ, һүүлшы... данда Бата Тумуновта... лигдабашье, чемпион ... һон байна. Б. Тумунов ... илалта түйлаһанайнгаа ... гурбадахи һуурида гара... Басагадай дунда ... дээгүй ушар болобогүй. ... гэдэхи разрядтай Надя ... дыылова гурбан очо... гоор илаба. 29-дэхи ... зиин һурагша Эля Але... хоёрдохи һуури эзэлэ... Пилипенко гурбадахи ... хүртэһэй байна.

Хоёрдохи разрядтай ... таршадай дундаһаа Ар... һаа ерэһэн Булат Шо... онсо шалгараа. Тэрэ ... очко абаба. Буряадай ... нат.лицейн һурагша Ба... Базаров — хоёрдохи, ... хи гимназиин һурагша ... Грязнухов гурбадахи ... нуудые эзэлээ.

Бүгэдэ буряадуудай ... дэһэн соёлой эблэл, «Бу... Үнэн» һонин, Агваан ... жиевай жаса, Улаан-... кондитерска фабрика ... сорнууд боложо, мүнөө... һалһан байгаа. Шанг... тогтооһонойнь түлөө ре... ликын шатарай фед... хүүгэдэй шатарай ... олимпиин халаанай хүү... спортын 9-дэхи һург... хүүгэдэй спортын ... һургуули тэдэнэртэ бал... ясхалан хүргэнэ.

Л. ГАРМАЕВ.
мурысөөнэй ахан... суд...

Сэнхир экран

Среда, 22

«Останкино» канал

7.30 — Үтлөө. 10.00 — Мультфильм 10.25 —«Дикая Роза» — фильм. 10.50 — Мультфильм. 10.55 — Аяншалагшадай клуб. 11.40 — Пресс-экспресс. 16.50 —Шэнэ һонин. 17.00 —Хара, шагна. 17.20 — Мультфильм. 17.50 — Шэнэ һонин. 18.00 «Тин-тоник. 18.20 —«Элен и ребята». 18.50 — Шэнэ һонин. 19.00 —«Мир» телерадиокомпани. 19.45 — XX зуун жэл. Ф. Порше. 19.50 —Шэнэ һонин. 20.00 —«Час пик». 20.30 —«Дикая Роза»— фильм. 20.55 —Киноапанорама. 21.40 — Амгалан нойрсогты, багашуул. 22.00 —Саг. 22.40 — Монолог. 22.55 —Агуу Иналтын 50 жэлдэ зорюулагдаһан концерт. 00.15 — «Канал иллюзий». 00.50 — Түби дэлхэй мүнөөдэр. 01.05 — Видеомикст». 01.35 —Автошоу. 01.50 — Шэнэ һонин.

«Росси» канал

8.00 — Ритмикэ. 8.15 — «Репортажи с мест». 8.25— Сагай урасхал. 8.30 —Формуло 730. 9.00 —Мэдээнүүд. 9.20 — Одод тайлбарилга. 9.25 — Телегазетэ. 9.30 — Шуран бэрхэ хүнүүдэй саг. 10.00 — Бүхэдэлхэйн һонинууд. 10.25 — «Ключевой момент». 10.35 —Хүгжэмтэ экспромт. 10.45 — «Санта Барбара» — фильм. 12.25— Худалдаа наймаанай байшан. 12.40 — Таряашадай асуудал. 13.30 — Мэдээнүүд.

«Буряад орон» 3-дахи канал

17.30 — Бамбаахай. 17.55 — Мультфильм. 18.05 — Толи. 18.40 —Байкал. 18.55 — Курьер. 19.25 — «Ракурс» дурадхана. 20.45 — Байгал.

«Россн» канал

21.00— Мэдээнүүд. 21.25 — Тодорхойгоор. 21.35 — «Санта-Барбара» — фильм. 22.25 — Тэрэл үдэр. 22.30 — Михаил Боярский. 23.05 —Газетын түүхэ. 24.00 — Мэдээнүүд. 00.05 — «Репортажи с мест». 00.15 — Автомиг. 00.20 — Гэмтэ ябадалнууд тухай тобшохоноор. 00.40 — Сагай урасхал. 00.45 — «Необыкновенная выставка» —фильм.

«Буряад орон» 3-дахи канал

17.00 — Дамжуулганууд ай программа.

«Росси» канал

17.05 — Хүүгэдэй һонин. 17.20 — Үдэр бүриин һайндэр. 17.30 — «Рост» студи. 18.00 — Мэдээнүүд. 18.20 —Алас-Дурна зуг. 19.00 — «Как помогают жертвам». 19.30 — Эхэ оронойхид. 20.10 — Манда нюуса үгы. 20.25 — «Своя игра».

Редактор
Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б-М. Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., РИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), САМБЯЛОВА Т. В.

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Манай адрес:

670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23, «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакциин телефонууд: редакторай — 2-50-96, приемный — 2-54-54, редакторай орлогшонорой — 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретариин — 2-50-52, секретариадай — 2-66-76, таһагууд, нийтын-политическэ — 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа — 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, соёлой, эрдэмэй болон һургуулинуудай — 2-60-21 (даагшань), 2-57-63, 2-69-58, олонийтын хүдэлмэриин ба мэдээсэлэй — 2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын — 2-60-91; корректорнүүдэй — 2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй — 2-35-95, Манай корреспондентнүүд: Агинскда — 3-42-19; Закаменскда — 30-61, Баргажанда — 91-6-40.

Һонинуудые гаргадаг «Бурятия» хэблэлэй телефонууд: директор — 2-49-94, бухгалтери — 2-23-67, вахта — 2-67-95, 2-67-05.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй Индекс 50901. Хэһэг 5185. Стереотипта гүшаагдаһан саг 20.30.

Буряад Республикын республиканска типографида газетэ хэблэгдээ. Директорэйнь телефон 2-40-45.

Б-0079-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай. Заказ № 34.